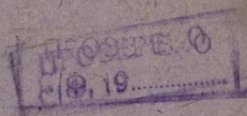

18
Я. ЧЕЛІГА

ВЕСЕЛКА

ЧИТАНКА І

Державне Видавництво України
Київ—1922.

10
Я. ЧЕПІГА

Розр. 254- $\frac{21}{16}$ 50

ВЕСЕЛКА

ПЕРША ЧИТАНКА
ПІСЛЯ БУКВАРЯ

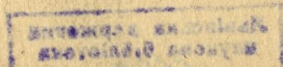
16.828

Львів. бібліотека
АН. СР

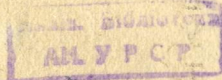
Видання друге, перероблене.

Державне Видавництво
Київ—1922

141.4-942.2

32481

Д. Ц. Київ.

2-а Радянська друкарня, Київ, Пушкінська, 4.

Зам. № 652—100.000.

Львівська державна
наукова бібліотека

В-осени.

Висне небо сине,
Сине, та не те,
Світить та не гріє
Сонце золоте.
Чистим стало поле
Од серпа й коси;
Ніде приліпиться
Крапельці роси.
Темная діброва
Стихла і мовчить;
Листя пожовтіле
З дерева летить.

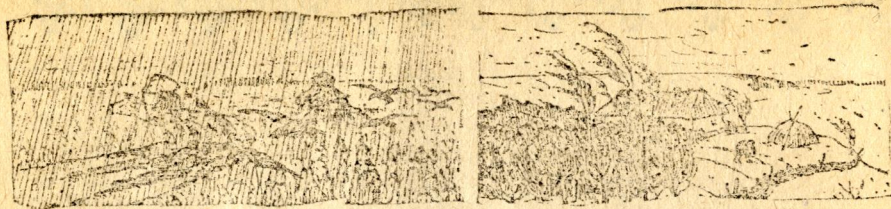
Хоч би де замріла
Квіточка одна,
Тільки й червоніє,
Що горобина.
Здалеку під небом,
В ирій летючи,
Голосно курличуть
Журавлів ключі.
Все, що зеленіло,
В'яне й уміра,
Уміра безслідно—
Та воно й пора.

Осінь.

Плинуть за хмарами хмари, крапає дощ без упину,
вітер холодний голосить, не затиха й на хвилину, падає
листя до долу, в'яне трава, пропадає.

Он, журавлі полетіли в краї, де сонечко сяє. Холодно,
порожньо в полі. Нудно й по хатах сидіти. Час вже,
коханії діти, вам і до школи ходити.

Що бачите в-осени в полі, садку й на небі?

Під осінь.

Не добрим запахло. Каркнув гайворон, чепляючись на копі, навернувсь і яструб на село, а горобці табунцем зацвірінькали, та в очерет, а сорока — знай киркає, подає вість горобцям, що настає яструб. Крикнули й ворони; пішов табунець голубів гулять у-гору; а яструб розчепірів крила, мов нехотя, наvertsє на голубів, бо не голодний, а голуби, мов граються: все над ним кружляють.

Навернулася птиця з лісів, вигодувавши діток, а тепер снується по полю та чепляється на копах; закрукали журавлі, добіраючись до хмар.

Чоловік, убравши хлібець, дождавши радощів, снується повагом по полю та розкидає житце.

І в полі, і вдома не той порядок, не ті обіходи. Настане вечір; місяць весело гуляє по небу, а зорі знай мигтять, тільки не зареве бугай на болоті, не чуть вівчариків по лугах, ніяка пташка і на сміх не обізветься.

Тільки й окликається парубокство на селі або йде, співаючи, по улиці, а там дівчата розохотяться та й заквадять:

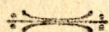
Ой, чи було літо,
Чи не було літа,
Що воно мені й не докучило!..

Є. Гребінка.

В и р і й.

Жнива вбрали. Смутно в полі,
Пожовтіли вже ліски,
І збираються поволі
В ирій літнії пташки.

Хмари.

Знову чорними ордами
Ходять хмари з краю в край,
Знову плинуть, наступають
І на села, і на гай.
Облягає дощ холодний
З усіх боків і країв,
Зграя зляканого птаства
Полетіла із гайв.

Плинуть хмари, вирине
Мовчазний їх чорний гурт
І, неначе ті ватаги,
Випливають там і тут.
Пожовтіла вся рослина,
Обезсиліла, злягла...
Скрізь темного, скрізь не-
года,
Всюди темрява і мля.

М. КОЗЫНСКЕ.

Праця селянина в-осени.

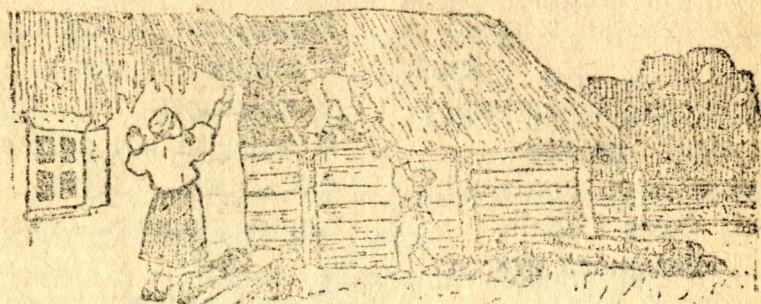
На початку вересня кінчаються вже літні роботи в полі; хліб до стодол звезено, zostались лиш поде-куди жовті стернища. Скінчивши роботи в полі, селянин береться за іншу працю, якої має чимало.

Найперше береться він до оранки нив, на яких має бути засіяна озіміна. Засів озімини розпочинається вже від Варфоломея.—Кілька день треба ще хліборобові

на сховання окіпних рослин: бараболі, буряків, моркви. До нової сїби треба намолотити зерна й очистити його, бо „яке хто посіяв, таке буде й збирати“.

В саду треба ще позбирати пізні овочі, грушки й яблука. І на тому ще не кінець. А вже-ж треба оглядіти хату й обору на зиму. Рук і часу не стає, стільки всякої роботи!

Які осінні роботи селянина?

Осіnnий день.

Осінь холодна на дворі; вітер сумує та вие, хвилями сірої хмари небо неласково криє. Дощик зривається часто; поле широке чорніє. Мокро і холодно всюди, сонце не сушить, не гріє.

На полі вівці й телята збилися в купу і гнуться, а коло них недалеко в затишку діти трясуться. Холодно пасти: до дому хочеться швидче їм гнати.

Зіма.

Подивись: зіма настала,
Снігом все позамітала,
Вітер віє, не вгаває,
Білу куряву здіймає.

Пусто скрізь, як в домо-
вині,

Не дзвенять пісні пташині,
Ліс стоїть, а-ні шелесне,
Спить земля, чи то-ж вос-
кресне?

Тільки в лісі звірі хижі
День і ніч шукають їжі.

Д. В.

Сніг.

Піду я в садочок,
Нема там квіточок,
Лист не зелене,—
Один сніг біліє.

Поміж гіллячками—
Пташки купочками...
Сонечко не гріє,
Один сніг біліє.

Стоїть, мов темрява,
Груша кучерява,
І вітер не віє,
Один сніг біліє.

Не мають зернятка
Сердешні пташатка!
Аж серденько ние...
Один сніг біліє.

Перший сніг.

Малий Андрійко прокинувся вранці й угледів, що на дворі випав сніг. Андрійко був дуже малий, забув, який то сніг, і кричав: „Он скільки цукру розсипано!“ Старі брати Андрійкові сміялись і внесли йому жменю снігу.

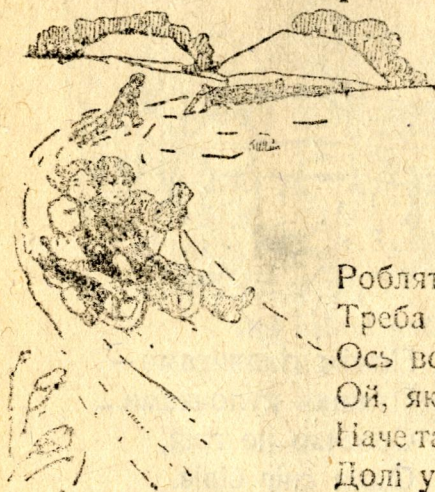
Андрійко лизнув, скривився й каже: „Холодне!“ Потім він виліз на припічок і положив сніг на черинь, щоб нагрівся.

Після обід Андрійко виліз на піч, та як заплаче на всю хату. Мати й питає його: „Чого це ти? Що там таке?“ А Андрійко каже: „Сніг хтось забрав: я його положив грітися!“ Всі засміялись, а Андрійко дивився на них і не знав, чого вони сміються.

Неводоєвський.

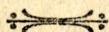
3 гринджолками.

Що за чудовая днина!
Сніг, наче срібло, блищить.
Вийшов веселий хлопчина,
Швидко з санками біжить.
Ох, ті санки-гринджолки!
Коней не треба до них.

Роблять їх мудро хлоп'ята,
Треба прудких тільки ніг.
Ось вона й горка маленька.
Ой, як у-низ я скочусь!
Наче та пташка швиденька,
Долі у—мить опинюсь.

Ну-те, лишень, хто зручніший? Скинулась десь рукавиця,
Швидче которе збіжить? Шпари заходять,—школа!
Кепсько: мороз все лютіший, Ой, чи заходить вже сонце?
Носик з морозу щемить. Пізня така вже пора...
Ет, що там носик,—дурниця! Стукає мама в віконце,
Ніжки щемлять,—от біда!... Треба рушать до двора.

На ковзаннях.

Данько й Семенко вставали завжди раненько, бо до школи верстов зо дві по-над ставом. Все ждали зими. А як ударив добрий мороз, і ставок замерз, вони подоставали торішні свої залізні ковзані. Поприв'язують до чобіт, дивись—хвилина-друга, а вони вже й у школі. Гарно!

Отже Тимкові шевцевому не зовсім гарно; йти далеко, ковзанів нема, одежа аби-яка, а мороз великий.

— Ось постривай, Тимку,—каже раз Семенко, підв'язуючи під чоботи ковзані,—щоб нам разом прийти до школи, зробимо от-що: ти вчепись мені ззаду за кожку, а я вчеплюсь Данькові,—лід гладенький, то швидко домчимо.

— От, і гаразд!—зрадів Данько.

Так і зробили. Прудко покотили діти до школи льодом. І весело було, і по-товариському.

Ялина.

Зіма. Морози. Сніг в коліно.
Куди не глянь—скрізь біло.
В моїм садку стоїть ялина
Така хороша, мила.

Як зійде сонечко в неділю
І мир йому всміхнеться,
Ялинка, наче на весілля,
Вквітчається, вбереться.
На ній сніжинки кришталеві,
Як ясні зірки, сяють.

ТВРИК

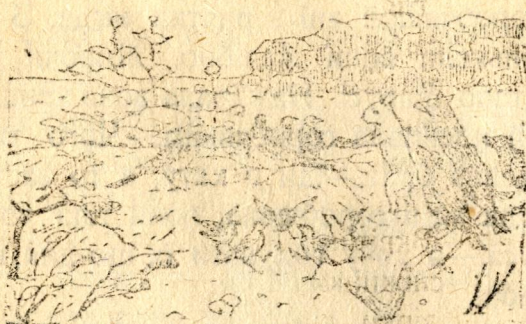
Де та як добувають паливо на зиму?

Весілля в Мороза.

От сороки-білобокі коровай вбірають,
А галочки-міщаночки пісні все співають;
Вітер свистить у дудочку, а ворона кричить.
Молодая—веселая: сміється, не плаче;
Сидить, хрумтить сосульочки, із льоду горішки.
Снігірчики, чечігочки прискакали пішки;
Горобчики-молодчики з ними танцювали,
А лусички та зайчики гостей частували.

Там пампушки, як подушки, з снігу усі їли,
Сірі вовки за столами, мов свати, сиділи

Та очима, мов свічима, на зайчат дивились,
А зайчата, мов дівчата з хлопцями крутились.

Як узявся Мороз в боки та став танцювати,
То мусили усі гості з будинку тікати:

Свистить, рипить, підстрибує, аж дуби тріщали.
Огтак колись Морозове весілля справляли.

Добра дівчина.

Була холодна зима. Сніг глибоко укрити землю. Кепсько було горобчикам: ані зернятка нігде. З холоду та голоду цвірінькали вони жалібно, літаючи коло хати. Шкода їх стало Марусі. Назбирала вона кришок, вийшла на вулицю й посипала горобчикам.—Чого ти мерзнеш, Марусю?—мовив брат,—іди в хату, а то застудишся.

— Шкода мені горобчиків, вони такі голодні,—одказала Маруся,—я хочу годувати їх що-дня, поки не потепліє на дворі.

— Ну, всіх не нагодуєш,—сказав брат,—їх така сила..

— А я так думаю,—відповіла Маруся,—що в кожній хаті є діти, які пожаліють голодних горобчиків і нагодують їх у таку лиху годину.

Вілова пісенька.

<i>Вілонько-снігурочко,</i>	<i>Бабу здоровенну,</i>
<i>Наша білогрудочко,</i>	<i>У-ночі страшенну,</i>
<i>Не верти хвостом;</i>	<i>Вліпило куртом</i>
<i>А труси ти жесенько,</i>	<i>Зробили очі горнії,</i>
<i>Рівненько, гладесенько,</i>	<i>Рот і ніс червонії—</i>
<i>Срібненьким сніжком.</i>	<i>Буде, як мара.</i>
<i>Ми навибігали,</i>	<i>День і ніч стоятиме,</i>
<i>Снігу напачаємо</i>	<i>Робка проганяти не</i>
<i>Купу за садком;</i>	<i>Від свого двора!</i>

А. Тишов.

У гостях у діда Мороза.

(КАЗКА).

Тихо й солодко спить дівчинка Марійка в теплій, м'якенькій постелі.

І дивний сниться їй сон. Неначе йде вона лісом густим і великим. Серед лісу в яру, на сніговому гребені, сидить страшний і сердитий дід Мороз з довгою та силою чуприною й бородою. Сидить та з снігу пампушки ковта. Трусне головою—од чуба посиплеться иней, а духом дихне—густа пара валить.

Коли він побачив маленьку дівчину, лице йому засяло, і він ласкавим голосом привітався до неї.

„А, здорова була, дівчино люба та мила, спасибі, що в гості прийшла; поможи хоч трошки мені, бо мені вже відпочити пора“.

Неначе привів її в теплу хату свою і звелів послати постіль собі. Будинок Морозів зроблений був із льоду ввесь: і двері, і вікна з льоду, по стінах із снігу сяяли зірки. На постелі Морозовій замість перини лежав сніг м'який і пухкий.

Марійка давай той сніг розбивати й рівняти, щоб Морозові було м'якше лежати. Поки розбила й розгладила сніг, то ручки маленькі задубли зовсім.

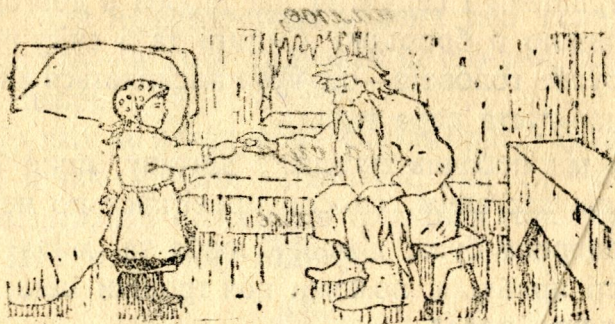
Нічого!—каже Мороз,—це для здоров'я добре. А подивися, що за диво у мене тут є?—і підняв він снігову перину.

Здивувалась Марійка не мало: під периною зелена травичка росла. Шкода їй стало травички й стиха вона промовила: „На-що ти, дідусю, під снігом травичку держиш і на світ її не пускаєш?“.

— Через те не випускаю її, що ще не час, травичка ще в силу не ввійшла. Коли б вийшла, то зіма задушила б її, так що й літом не ожила-б вона. За-для цього й

прикрив я її. А прийде весна, розтане перина моя, і ясне сонечко зогріє її,—травиця гляне на світ і виросте з неї пшениця з повним колосом, гарна й густа. Не даром кажуть: „Снігу товсто, зерна повно“.

— Ну, а скажи мені, дідусю, чого ти зимою по вулиці ходиш і стукаєш людям у вікна?—спитала Марійка Мороза.

— А на те я стукаю в вікна, щоб печі топили більше, та пам'ятали всі й те, що в теплих хатах всім гарно й тепло сидіти, і їм є в що тепло одягтись, і що на світі є бідні, яким холодно в-зімку, і треба їм допомогти“.

Після цього Мороз погладив Марійку по головці й ліг спочивати. Марійка прибрала в хаті гарненько, зготовила їсти Морозові й полатала йому одержу.

Мороз прокинувся і всім задоволений був.—Спасибі тобі,—сказав він їй.—Розумна ти дівчина. Догодила мені, старому, так і я ж тобі віддячу. Ось тобі перстень з блискучим камінням! Носи й мене пам'ятай.

Подякувала Марійка...і прокинулась. І шкода їй стало, що це був сон, а не дійсність.

Зімою.

Виробляє викрутаси завірюха за вікном,
сипле снігом, застеляє землю білими килимом.

Ровком вие, сніжинками в полі їється
в вітряком, скло малює, воду криє льодовими
тилами рушниками.

Цілу нічку було суцільно від зіллових тих
примар... Як все стихло, небо вранці засві-
тилося, мов жар.

Зайченята не втерпіли в сіні сонечка
чекать: через поле на горбачок виглядають його
бігосать.

На селі зімою.

Випав сніг і вкрив землю білими шатами. Тепер
відпочине спрацьована земля й набере сил, щоб в на-
ступному році знов бути родючою. У полі пусто. Лісові
звірі криються під корчами і в нетрах; птаство тиснеться
до села, а люде шукають тепла в ogrітих хатах.

Вся майже праця зімою—в селі. У-день працюють
коло хати, в стайні, в хліві: то ріжуть січку для худоби,
то вимолочують снопи в stodолі, то налагоджують плуга,
борону, воза. А прийде вечір—всі в теплій хаті: чоло-
віки крутять мотузи, в'яжуть віники, виплітають кошики;

жіноцтво пряде, шие, вишиває; діти—й ті коло праці: школярі вчать уроки, а дрібнота допомагає старшим і навчається шити, прясти, вишивати.

Я л и н к а.

Раз я взувся в чобітки,
Одягнувся в козушину,
Сам запрягся в саночки
І поїхав по ялинку.

Ледве я зрубати встиг,
Ледве став ялинку брати,
Як на мене зайчик—плиг!
Став ялинку однімати.

Я сюди, а він туди...

„Не віддам,—кричить,—ні за що!
Ти ялинку посади,
А тоді рубай, ледащо!

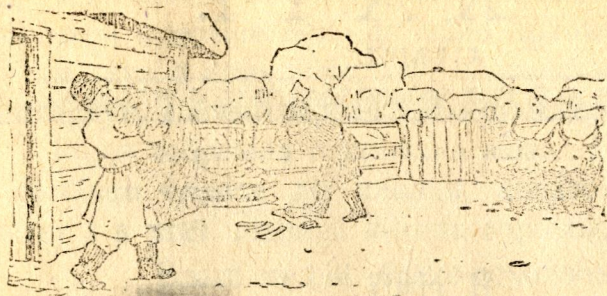
Не пущу, і не проси!
І цяцьками можна гратись,
Порубаєте ліси,
Нігде буде і сховатись!

А у лісі скрізь—вовки,
І ведмеді, і лисиці,
І ворони, і граки,
І розбійниці-синиці“...

Страшно стало...—„Ой, пусти,
Не держи мене за поли...
Бідний зайчику, прости,—
Я не буду більш ніколи!“

Низько низько я зігнувся
І ще нижче скинув шапку...
Зайчик весело всміхнувся
І подав сіреньку лапку.

Що роблять зимою коло хати і в хаті?

55887

Восенька 2

Львівська державна
бібліотека
АН УРСР

Львівська державна
наукова бібліотека
55887

16.828.

Львів. Бібліотека
АН. УРСР

У ХАТІ.

СІМ'Я.

В сім'ї.

У маленькі вікна в низенькій хаті заглядала чорна осіння ніч. На дворі шумів вітер, а в убогій хаті було тихо. Замість стола біля стіни старенька скриня; на ній, закурена і чадна, помалу блима бляшана лямпочка.

У хаті бідно. Далі в сутінку видко було піл та трохи печи.

Низенько схиливши кучеряву голівку до лямпочки, сидів над писанням хлопчик і стиха скрипів пером по папері.

Серед хати на долівці стругав дошку господар хати, Клим. Жінка його сиділа на лаві й пряла. Кожний пильнував своєї роботи й усі мовчали.

Дописавши сторінку, хлопчик потягнувся, згорнув зошиток і положив його в свою школярську торбинку. Потім узяв з полиці книжку, чепурненько розправив її, розгорнув, зложив перед собою руки і став читати в-голос.

Рівно забрехала віршована мова. Мати присунулась з гребінем ближче до хлопця, повагом витягла довгу нитку і в такт віршові кивала головою, осміхаючись.

Брате милий, брате-соколоньку,

Ти покинув сестру-сиротоньку,

Як зозуля хожу-покликаю,

Як зозуля в темнім гаю.

Ой, вернися з далекого краю.

Помалу, виразно вичитував хлопець. Батько підвів голову од роботи і прислухався.

С. Васильченко.

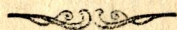
Щаслива сторона.

Де згода в сімействі,

І мир, і тишина,

Щасливі там люде,

Блаженна сторона.

М а т и.

У нашім раї на землі нічого кращого немає, як тая мати молодая з своїм дитяточком малим. Весела, рада! Несе до дому свого йвана, і їй здається—все село весь день дивилося на його, що тільки й дива там було, а більше не було нічого..... Щасливо...

Т. Шевченко.

Матері свої діти найкращі.

Гукнув орел гаву й каже їй: „Поклич мені найкращу спірочу пташку,—хочу гарного співу послухати“. Полетіла гаву й міркує: „Кого-б же до орла покликати?... Соловейко з себе не показний. Чиж хоч і чепурненький з себе, так малий, і голос у його дуже тонкий. Покличу я йому свого синочка, він усім гарний і чепурний, і великий, і голос у його здоровий“. От, і привела вона орлові своє гавеня. Як заходилося-ж гавеня кракати! Так уже надимається та кракас, щоб орлові догодити. А орел, як почув тее кракання, то зараз прогнав і гаву, і гавеня.

М а м а.

В ярмарку дитина відбилась якось од матері та й плутається між людьми. Зблудилося бідне, плаче, бігає, шукає матері. Питають люде у дитини:—„Яка-ж твоя мама, дитинко?“—А дитина крізь сльози каже:—„Хіба-ж ви не знаєте? Моя мама та, що за всіх найкраща“

Лист до мами.

Тарасова мама поїхала до тітки Одарки й там заночувала. Тарасові було дуже скучно без мами. Він за нею журився і дуже сердився на свою маму, що, не спитавшись, вона поїхала так надовго й не сказала, коли вернеться.

Старша його сестра Настуся каже: „Підожди до вечора“, а Тараско не хоче ждати. „Я їй напишу, нехай зараз же вертається і нехай привезе мені гостинців

і ласощів: пряників, ягід, бубликів. А як виросту, то я їй тоді привезу багато-багато всього“.

Він сів долі, взяв шматочок паперу й написав два хрести, а словами сказав: „Мамо, я хочу, щоб ти швидче верталась до дому, а то буду плакати“.

Написавши, згорнув паперину, заліпив її, наслинивши пальчики, і поклав на маминому столі.

Настуся сказала, що мама все-одно не прочитає, бо так не пишуть: треба букочки, а не хрестики, а Тараско не повірив, бо мама велика і все може прочитати.

Пісня сироти.

Мати, наша мати!
Де ж тебе узяти?
Хіба тебе, мати,
Та й намалювати.....

Я змалюю матір,
У куток поставлю.
У куточок гляну—
Та й матір спом'яну.

ПРИКАЗКА: Нема цвіту над маківку,—нема роду над матінку.

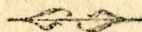

Колискова пісня.

Мати сина колихала,
Колихаючи, співала:
Ніч заходить, треба спати,
Коло тебе рідна мати.
Я тебе нагодувала,

І сповила, і приспала;	Спи, дитино! баю, баю“!
Колишу тебе й співаю:	Спи ж, нехай спокій з тобою,
Спи, дитино! баю, баю!	Ніч покрила землю млою,
Геть од нас усяке лихо:	Я не сплю, тобі співаю:
Хай круг тебе буде тихо!	Спи дитино! баю, баю!
Над тобою я співаю:	М. Щоголів.

Хворий Демко.

У тітки Хведоски занедужав хлопчик Демко. Як увечері ходили всі гуртом на лід сковзатися і бабу ліпити, то й Демкові схотілося піти, дарма що мама не веліла.

Зліпили велику й товсту бабу.

Зробили їй очі з вугілля, а замість рота встромили цілу головешку.

Демко дав бабі лозину.

Хлопці ліпили, а дівчата дивились.

А після всі разом сковзались.

Поки грались та сковзались—було аж жарко, а як вертались, то Демко змерз, аж зашпари позаходили в пальці.

А як ліг спати, то йому робилось або дуже холодно, або дуже жарко, а далі він уже забув, що саме було йому.

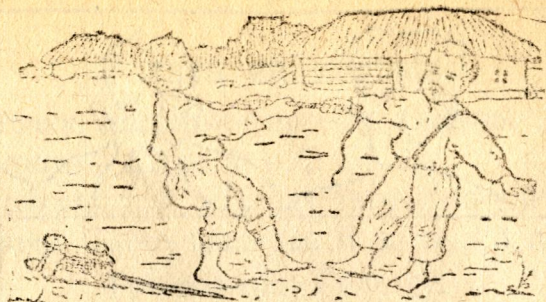
Тітка Хведоска напоїла сина чаєм з малини, зв'язала шию хусткою з вовни, добре вкрила, а сама не спала всю ніч.

Демкові снилося, наче він посковзнувся і летить сторч у глибоке провалля. Йому було страшно, він кричав і намагався скочити на ноги.

Хведоска все приказувала, щоб хлопець не лякався, бо мати коло нього. Демко не чув.

Удень йому було лекше, тоді він пізнавав матір, а вночі знов губив пам'ять і був не при собі.

Аж на другий тиждень стало Демкові краще, а через десять день він уже бігав по—надвір'ю.

Розкажіть, через що це сталося?

Маленький поміщик.

Батько вернувся з поля пізно ввечері. Ледве перетягаючи ноги, він увійшов у хату, сів кінець столу й важко зітхнув.

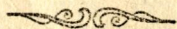
— Чого ви, тату, зітхаєте?—спитався в його маленький син.

— Дуже втомився, сину, багато робив,—відказав батько.

На другий день хлопчик прокинувся удосвіта й швидко вбрався.

— Ти куди зібрався так рано?—спитала його мати

— Піду з татом на роботу, хочу йому допомогти

Сестричка й братік.

Єсть у мене люба лялька,
Хорошая дуже,
Може, в кого є ще краща,
Та мені байдуже.
Граюсь лялькою гарненько,
Гарно убіраю;
Пограюся, та і знову
Її заховано.

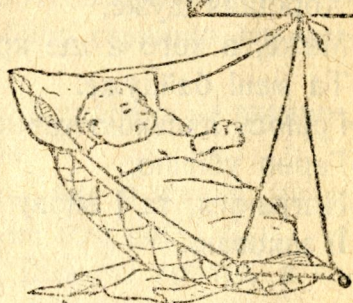
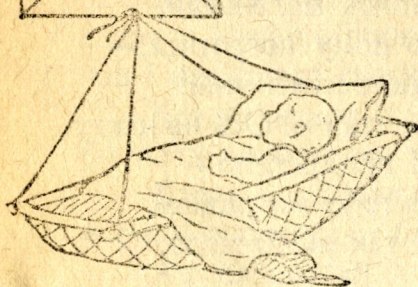
А як дуже забажає
Братічок маленький,
Даю йому погратися,—
Стане веселенький!
Таке втішне! Ось на ніжку
Мені примостило—
І всі трое ми радієм,
Всім так любо-мило.

Невеличка сім'я.

У нашого Омелечка
Невеличка сімечка:
Тільки він та вона,
Та старий, та стара,
Та Іван, та Степан,
Та Грицько, та Панас,
Та той хлопець, що в нас,
Та дві дівки косатих,
Та два парубки усатих,
Та дві Христі в намисті,
Та дві ляльки в колисці.

У тата на колінах.

— Таточку, погодай!—просить Оксана.

— Погодай—додає й собі Бусик.

А Оксанка вже й осідлала татову ногу й підстрибує, на ній сидючи. Татко підкидає її на носі й примовляє:

Гоп-гоп-гоп! Гу-гу-гу!

Вари кашку круту,

Підсипай молочка!

Погодуй козачка!

— І я хочу гопати!—каже Бусик і, аж крекче, лізе на друге татове коліно.

— От тепер вже впрягли!—сміється тато. — Куди-ж поїдемо, до кого в гості?

— До котика!—просить Оксана, бо вона над усе любить свого котика.

— То й поїдемо до котика. Тільки держіться, щоб не попадали, бо коні прудкі.

Сидить Василь на припічку,

Держить kota за ниточку.

Котик ротик розтулив

Та Василька укусив...

А-дзусь, а-дзусь, кошєня,

Не займай ти Василя!

— А тепер до кого поїдемо?—питає тато.

— До кози,—відказує Бусик і вже наперед зігнувся та, сміючись, притулив ручки до грудей.

Тато наставив наперед себе два пальці, наче козині ріжки, і приказує:

Іде коза рогата,

Веде діток кошлата;

А хто козу торкне,

Того коза штурхне,—

і—штурх пальцями злегенька дітей—то того, то другого. Діти не даються, закриваються, сміються.

А тато вже знов гопає:

Вискочив вовчок,
За козу чоп-чоп!

А вовчинята
За козинята.

Мудра козуня
Догадалася,—

В густій лози
Заховалася.

Гоц, коза, гоц, гоц!

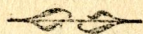
Гоп-гоп, козуню,

Гоп-гоп, сіренька,

Гоп-гоп, біленька!

— Ой, коні пристали!—заойкав тато.—Пора їм слочити. Геть з коней!

Батько став поволі підводитись, і діти, сміючись, зсунулися з колін.

О б і д.

Коли обід був настолі, мати сказала нам: „Діти, гукайте батька з надвору, нехай не бариться, а то борщ прочахне“.

Мы гукнули батька; і всі рядком посідали на ослонах коло столу. Батько нарізав хліба скибками і дав кожному по великому шматку. Мені дав окраєць,—бо я люблю осушки.

Нас усього за столом семеро: батько, мати, дві сестри, брат з жінкою та я.

Борщ їмо з однієї миски. Як виїмо всю, мати насипле вдруге. Утираємось великим рушником, що його простягнуто в нас на колінах.

За обідом говорити не годиться. Не можна вибігати з-по-за столу, аж поки мати не скаже. Коли ненароком упаде хліб до-долу, то треба його підняти й поцілувати. Так кажуть тато й мама. І я їх слухаю, бо вони мене годують і до розуму доводять.

Як я виросту, то буду їх шанувати й доглядати, бо тоді вони будуть уже старі і нездужатимуть так важко робити, як тепер.

По обіді ми дякуємо батькові з м-тір'ю, цілуючи їх у руку, а тоді розходимося кожен до свого діла: на двір, на город, у клуню, до криниці то-що.

Все, що зосталось, мати зливає до купи, кришить туди хліба, налива трохи молока й дає нашим малим приятелям: цуцькові, кошеняті, курчаті й каченяті.

От і вони обідають; аж побачила їх стара квочка, одривається от кілочка й собі до них біжить.

Служнякий синок.

— Синашу, підй—стовни пишна на кашу!

— Ох, мамо, дуже спина заболіла.

— Синашу, їди спідати кашу!

— А де ж це, мамо, ложка велика?

Телесик

(НАРОДНЯ КАЗКА).

Був собі дід та баба, і був у їх хлопчик Івашко. Вже так вони його любили, так кохали!

От як підріс він, то й каже:—„Зробіть мені, тату, золотий човник і срібнее веселечко: буду я рибку ловити та вас годувати“!

Дід зробив золотий човник і срібнее веселечко; спустили на річку,—Івашко й поплив. Плаває він по воді, ловить рибку та годує діда й бабу; наловить, віддасть і знову поїде. А мати йому їсти носить... Принесе, стане коло води та й кличе:

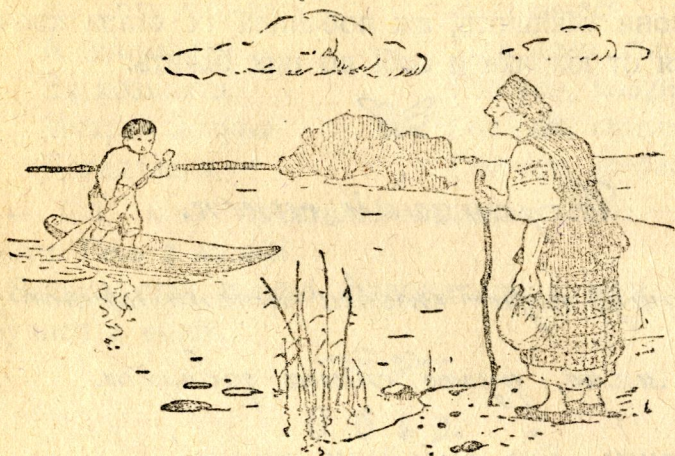
— Телесику, Телесику!

Приплинь, приплинь до бережку!

Дам я тобі їсти й пити!

Телесик почує.

— Ближче, ближче, човнику, до бережка,—це—ж моя матінка снідати принесла!

Приплив до бережка, наївся, напився, одіпхнув золотий човник срібним весельцем і поплив далі ловити рибку.

Підслухала змія, як мати кликала Телесика, прийшла до берега та й давай гукати товстим голосом:

— Телесику, Телесику!

Приплинь, приплинь до бережку!

Дам я тобі їсти й пити!

Почув її Телесик та й каже:

— Не моєї матінки голос! Пливи, човнику, далі!

Махнув весельцем,—і поплив.

Змія бачить, що нічого не вдіє, та й пішла до коваля.

— Ковалю, ковалю! Скуй мені такий тоненький голосок, як у Телесикової матері.

Коваль і скував. Вона пішла до бережка й стала кликати:

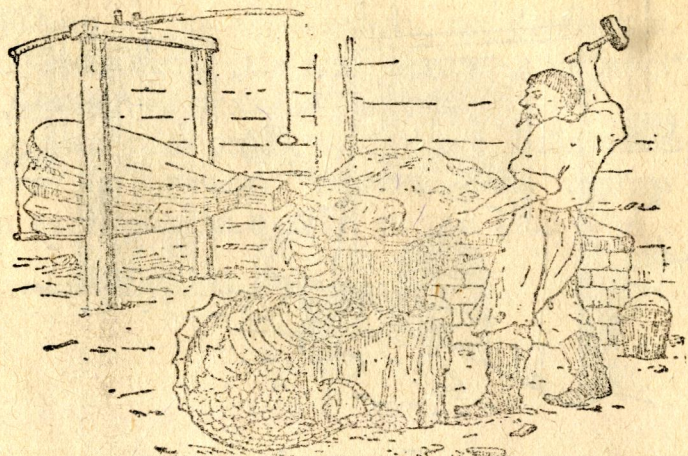
— Телесику, Телесику!

Приплинь, приплинь до бережку!

Дам я тобі їсти й пити!

А він думав, що то мати:

— Ближче, ближче, човнику, до бережка—то ж мені моя матінка їсти принесла!

Телесик приплив до бережка. А змія його — хап з човна та й понесла до своєї дочки Оленки.

Приносить до хати, та й каже:

— Зміночко Оленко, одчини!

Оленка й одчинила, вона ввійшла в хату.

— Зміночко Оленко, натопи піч та спечи мені Телесика, а я гостей покличу та будемо гуляти.

Та й полетіла кликати гостей.

От Оленка натопила піч так, що аж каміння розпадається, а тоді й каже:

— Сідай, Телесику, на лопату!

Він і положив на лопату руку. — Так? — каже.

— Та ні бо: сідай зовсім!

Він положив голову: — Отак може?

— Та ні бо, ні! сідай увесь!

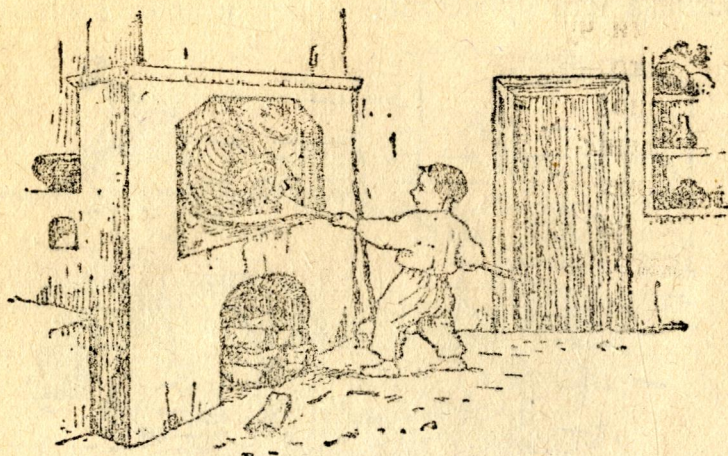
— А як же? Хіба так? — та й положив ногу.

— Ба ні бо, — каже Оленка, — ні, не так!

— Ну, так покажи — ж, — каже Телесик, — бо я не знаю як.

Вона і стала показувати, та тільки сіла, а він за

лопату та й укинув її в піч і заслонкою затулив, а сам замкнув хату, виліз на височенне дерево та й сидить.

Коли летять гуси. Телесик їх просить:

Гуси-гуси, гусинята!

Візьміть мене на крилята

Та понесіть до батенька,

А в батенька їсти й пити,

Ще й хороше походити!

„Сідай“,—кажуть. Взяли його на крила, принесли та й посадовили на призьбу.

От сидить Телесик на призьбі та й слухає, що в хаті робиться. А баба напекла пиріжків та виймає з печи й каже:

— Це тобі, дідусю, пиріжок, а це мені!

А Телесик тоді: „А мені?“

Вони й почули.

— Чи ти чуєш, діду, щось наче гукає?—каже мати.

— Та то,—каже дід,—мабуть, так учувається.

Тоді знов баба: „Це тобі, дідусю, а це мені!“

— А мені?—з призьби Телесик.

— От-же таки озивається!—каже баба та зирк у вікно,—аж на причілку Телесик. Вони тоді—з хати, вхопили його, внесли в хату, та такі раді-раді!

Матусине слово.

Давно-давно колись у одному городі жила вдова з сином Павлом. Дарма, що парубок був і розумний, і роботящий, отже одного разу не догодив він чимсь городським старшим, і тії постановили навіки вигнати його з города.

Пішов Павло, плачучи, світ за-очі, у сусідне царство шукати собі долі.

Довго ніхто нічого не чув про Павла, аж поки не розійшлась чутка про якогось отамана, що з'явився в сусідній державі.

Ніхто не міг встояти проти того отамана, бо був він дуже мудрий вояка.

Коли розлиталися, хто той чоловік, то й пізнали, що то Павло.

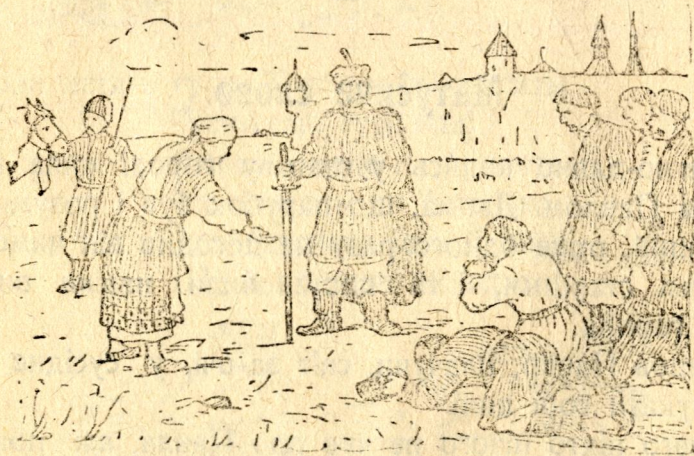
А пізнали вже тоді, як Павло прийшов воювати свій рідний город та сказав городянам, що не буде їм милости, аж поки не пришлють на його волю всіх городських старших, що колись його, сироту, вигнали на недолю.

Павло хотів заподіяти їм смерть, бо не забув великої кривди.

І як не благали люде, чого вже не давали йому—і золото, і дорогу одежу, і всяке дорогоцінне каміння—Павло не хотів і слухати.

„Нехай готуються до смерти,—сказав він і ударив мечем по столі. Катюзі по заслугі“. Тоді люде почали прохати стару Павлову матір, щоб вона вблагала сина.

Довго бабуся не хотіла їх слухати, бо велике лихо заподіяли їй ці люде, вигнавши сина: жила у великих злиднях і журбі за єдиною дитиною.

А далі—пішла. „Сину“,—сказала вона Павлові,—„подаруй їм мої сльози і недолю не ради них, а ради сімейства їх, ти-ж знаєш, як важко ти жив на світі сиротою, а я—удовою“.

І син послухався своєї старої матері.

Сирота на чужині.

Ой, не шуми, луже, дібровою дуже!
Не завдавай серцю жалю, бо я в чужім краю.

Ой, я в чужім краю, як на пожарині,
Ніхто мене не пригорне при лихій годині.
Ой, роблю ж я, роблю—робота ні за що,—

Люде кажуть і говорять: „Сирота—ледащо!“

Сирота втомився, на тин похилився,—
Люде кажуть та говорять: „Він, мабуть, упився!“

Як діти граються?

НАВКОЛО ХАТИ.

Про що кінь думав.

Коло порожнього жолоба стоїть кінь, звів голову, спустив уха й мовчить. Корова киває на нього головою та й питається вола:

— Про що це він думає? Чи не про те, що перекинув учора в калюжу воза з хазяйською капустою?

— Що йому капуста?—Мабуть, про ті басамани, що надавав йому за це хазяїн,—відказує віл.

— Ні, мабуть, про те, що їсти нічого,—вставляє своє слово ненажерлива свиня.

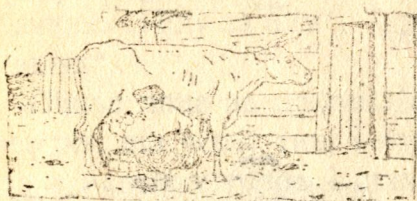
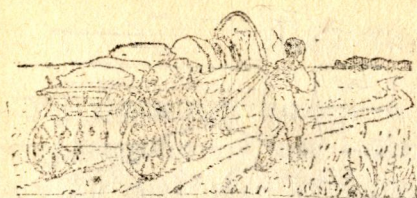
— Ні, мабуть про те, що хазяїн його на ярмарок поведе продавати, бо старий,—каже вівця.

— Усі ви нісенітницю кажете,—буркнув Рябко,—от, я спитаю, нехай сам скаже.—Буланий, гов! Про що ви думали?

Буланий повернув голову.

— Про що я думав? Гм, гм... Про що думав,—поважно хитаючи головою, каже він,—от, сказати по правді, гм,—я нічого не думав.

Чим корисні коні, воли, корови й вівці?

Що кому.

Жили на одному подвір'ї кіт, півень, собака й цап. Увечері, було—ото, зійдуться всі до ганку й починають гомоніти лагідненько про всякі справи.

От тільки на однім не годились вони: що найкраще в світі?

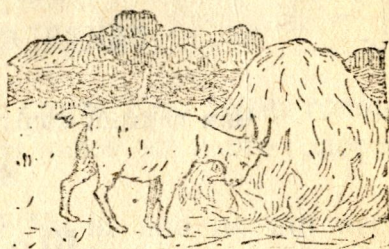
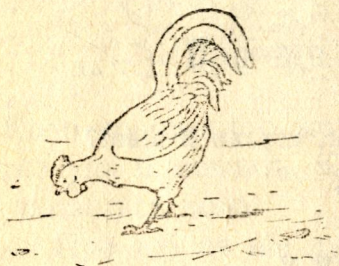
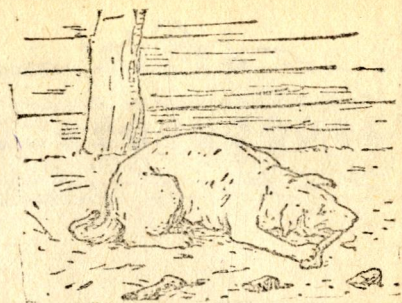
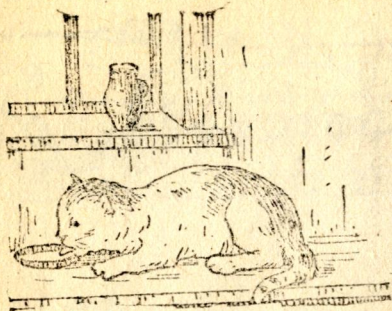
— Нема краще од молочка,—каже кіт Мурий, стрибувши на ганок,—не зле також і мишу піймати, та тільки клопітно.

— Молочко—дурниця!—каже півень,—а от як-би овес або крупи, то це буде краще.

— Аби-що ви балакаєте, братця,—перебиває Сірко.—Вже коли й є що гарне, то це кістка! Скільки я їх гриз на своїм віку, то вже розуміюся на їжі як слід!...

— Та воно й сінця свіженького попоїсти теж непогано, а надто як запашне,—вставив і своє цап.

Отак і досі що-вечора сперечаються вони, а що справді, найкраще,—на тому й досі не погодяться.

Хто що їсть?

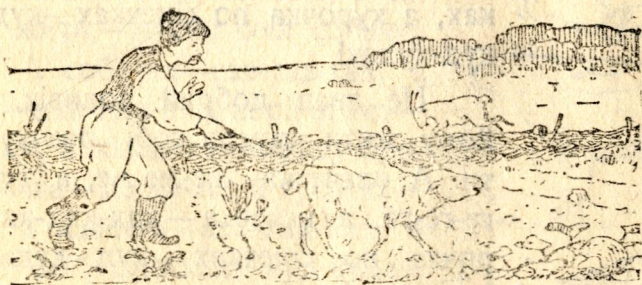
Свиня яблука трусить.

Якось—то дізналася свиня, що яблука ростуть на яблуні, і що їх звідти треба трусити: не раз, певне, бачила, як люде це робили. Одного разу прибігла вона в садок, підбігла до яблуньки й заходилася її трусити. Потрусила, яблука попадали; вона їх поїла і знову потрусила яблуньку. Ще впало кілька яблук, вона й ті поїла. Та яблунька була молоденька, і яблук на ній було трошки. Як свиня втретє почала трусити, то вже яблука не падали. Вона ще разів кілька труснула, прислухаючися, чи не падають. Але яблука вже не падали, і свиня пішла собі геть.

Цап та вівця.

Унадився цап ходити в город по капусту. Як вижене вівчар отару, він і біжить у капусту. Раз він пішов туди знайомою стежкою. У цю годину од отари одбилася вівця: зайшла в кропиву й зосталася там. А далі вгледіла вона цапа й зраділа, мов рідного брата побачила. „Піду за ним“,—думає вона: „він мене виведе на шлях“.

Пішла вона за цапом. Цап скочив через рів, і вона через рів, він через тин, і вона—через тин, та так і забігла з цапом у город і стала скакати по грядках.

Хазяїн угледів цей раз непроханих гостей, ухопив лозину й побіг на город. Цап перескочив через тин та й побіг собі в поле, а вівця злякалась, не втікла, і хазяїн лозиною набив їй боки.

Прийшла вівця до дому й жаїється на цапа, що той завів її в город та й покинув там, а хазяїн набив їй боки. А цап і каже: „А хто тобі велів іти за мною! Я-ж тебе не кликав“.

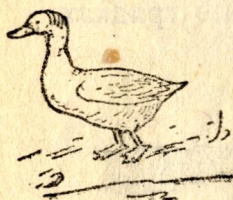

Хазяйство.

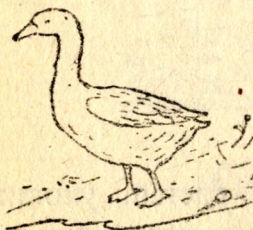

Не знав добрий чоловік, з чого йому жити,—мусив собі курочку купити. А курочка по сінечках—куд-кудак, куд-кудак!

Не знав добрий чоловік, з чого йому жити,—мусив собі качечку купити. А качечка—ках-ках-ках, а курочка по сінечках—куд-кудак, куд-кудак!

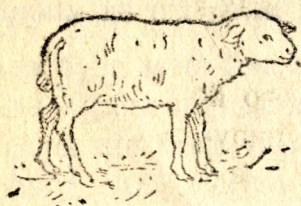

Не знав добрий чоловік, з чого йому жити,—мусив собі гусочку купити. А гусочка—ге-ге-ге, а качечка—ках-ках-ках, а курочка по сінечках—куд-кудак, куд-кудак!

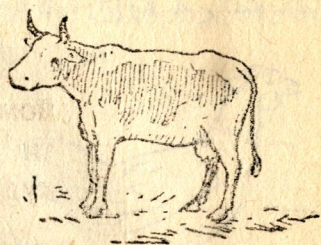

Не знав добрий чоловік, з чого йому жити—мусив собі овечку купити. А овечечка—ме-ме-ме, а гусочка—ге-ге-ге, а качечка—ках-ках-ках, а курочка по сінечках—куд-кудак, куд-кудак!]

Не знав добрий чоловік з чого йому жити,—мусив собі кізоньку купити. А кізонька—стрику-брику, овечечка — ме-ме-ме, а гусочка—ге-ге-ге, а качечка — ках-ках-ках, а курочка по сінечках—куд-ку-дак, куд-кудак!

Не знав добрий чоловік, з чого йому жити,—мусив собі корівку купити. Корівонька—рику-рику, а кізонька—стрику-брику, овечечка—ме-ме-ме, а гусочка—ге-ге-ге, а качечка—ках-ках-ках, а курочка по сінечках—куд-кудак, куд-кудак!

Не знав добрий чоловік, з чого йому жити,—мусив собі котика купити. А котичок—няв-няв-няв, корівонька—рику-рику, а кізонька—стрику-брику, овечечка—ме-ме-ме, а гусочка—ге-ге-ге, а качечка—ках-ках-ках, а курочка по сінечках—куд-кудак, куд-кудак!

Не знав добрий чоловік, з чого йому жити,—мусив собі собачку купити. А собачка—гав-гав-гав, а котичок—няв-няв-няв, корівонька—рику-рику, а кізонька—стрику-брику, овечечка—ме-ме-ме, а гусочка—ге-ге-ге, а качечка—ках-ках-ках, а курочка по сінечках—куд-кудак, куд-кудак!

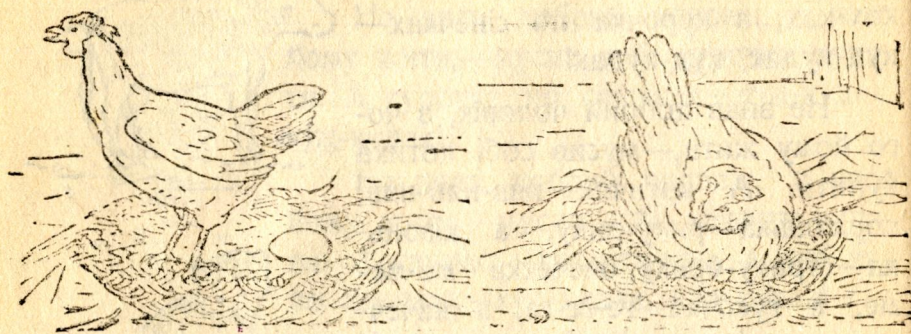

Не знав добрий чоловік, з чого йому жити,—мусив собі волика купити. А воличок—лапу-лапу, корівонька—рику-рику, а кізонька—стрику-брику, а котичок—няв-няв-няв, а собачка—гав-гав-гав, овечечка—ме-ме-ме, а гусочка—ге-ге-ге, а качечка—ках-ках-ках, а курочка по сінечках куд-кудак, куд-кудак!

Не знав добрий чоловік, з чого йому жити,—мусив собі возика купити. А возичок—скрипу-рипу, а воличок—лапу-лапу, корівонька—рику-рику, а кізонька—стрику-

брику, а котичок—няв-няв-няв, а собачка—гав-гав-гав, овечечка—ме-ме-ме, а гусочка—ге-ге-ге, а качечка—ках-ках-ках, а курочка по сінечках—куд-кудак, куд-кудак!

Розкажіть, як у вас вивелися курчата?

Вівця.

Кажуть до вівці, як стрижуть вовну: „Здорова скачи, од вовка втечи, на той рік рунце принеси!“.

Пастка.

Усе було гаразд у льоху: повітря трішки, світла теж, людей зовсім не було, і стара пацючка Степанида з пацятками своїми жила щасливо. Діжечки з сиром та маслом, глечики з молоком, горшки з сметаною— все було їхнє. Пацятка їли досхочу й росли гладкі, як опецьки, а мати втішалася.

Але якось у льоху, поміж діжками з маслом, коробками з крупами та іншим, з'явилося щось нове: якась дротяна скринька, а в ній—смачно запечений шматок сала. Цікаві пацятка, уздрівши таку новину, кинулись обдивлятися її, а стара пацючка Степанида, як побачила, відразу-ж і догадалася, що воно таке.

— Дітки мої,—сказала вона,—не лізте в ту принадну дірочку. А надто ти, Гризунчику, бо ти в мене ввесь у батька: дуже цікавий. Ця дротяна вигадка—пастка! Хто попадається в неї, тому нема вороття до своїх: там йому й смерть.

— Ат, вигадки!—не йняли віри пацятка,—мати звикла нас лякати тим, чого справді й нема.—Це того ви так кажете, що дуже нас любите, мамо.

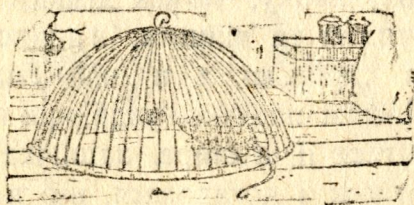
— Отже, ні,—каже стара мати,—любов—одне, а обережність не вадить нікому, а тим більш нам, пацюкам. Ви ще не тямите, які лихі оті люди! Вони гніваються на нас за те, що ми часом поласуємо трохи молочком або грудочкою масла, та ото й вигадують усякі пастки,

щоб нас знищити. Найстрашніша оця пастка: увійти в неї вільно, а вилізти звідтиль—і не думай...

— Вигадки!—гукнув Гризунчик, коли мати одвернулася,—щось не теє! Я, бачте, вже доволі живу на світі й добре тямлю, що нема такого місця, кутка, навіть пастки, куди можна влізти й не можна вилізти. Це дурниці! А добрий, підсмажений шматочок сальця—чудова річ ради нового року,—авже-ж?

У наших пацяток аж слина з рота покотилася, й очі забігали від однієї балачки Гризунчикової. Та од слів і до діла не далеко: Гризунчик не з тих, що гав ловлять.

Просунувся він у дірку до половини, але напало зневір'я: хотів вернутись і не міг. Загострені дротики встромилися йому в тіло й не пускали. Мимоволі треба було просунутись наперед, і Гризунчик так і зробив.

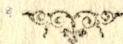
Урятувавши себе од болю, він побачив, що вороття нема, що пастка не випустить уже його ніколи, ніколи!

— Ой, що-ж ти наробив, сердешний!—скрикнула мати, нагодившись на пригоду, й трохи не зомліла.

— Мамо, мамо, пропаду!—пищав Гризунчик, кидаючись сюди й туди, і гриз з переляку дріт.

— Твоя, мамо, правда: не вилізти мені звідциль. Смерть мені тут!

А сердешна мати з пацятками стояла в кутку й гірко плакала.

Солом'яний бичок.

(НАРОДНЯ КАЗКА).

Жили собі дід та баба. Дід служив та заробляв не багато, а баба сиділа дома, мички пряла. І такі вони бідні—нічого не мають; що зароблять, те проїдять, та й нема. От баба й напалась на діда:

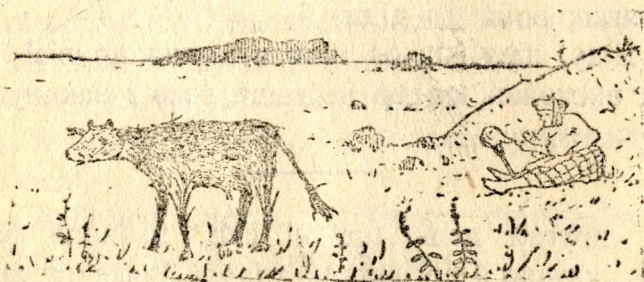
— Зроби та й зроби мені, діду, солом'яного бичка та засмоли його смолою.

— На-віщо тобі той бичок здався?

— Зроби, я вже знаю на-що.

Дід узяв зробив солом'яного бичка й засмолив його смолою.

Переночували. Ранком баба набрала мичок і погнала солом'яного бичка пастиись; сама сіла під могилою, пряде кужіль і приказує:

— Пасись, пасись, бичку, на травиці, поки я мички попряду!

Поти пряла, поки й задрімала. Коли це—з темного лісу, з великого бору біжить ведмідь; наскочив на бичка:

— Хто такий?—питає,—скажи мені!

А бичок і каже:

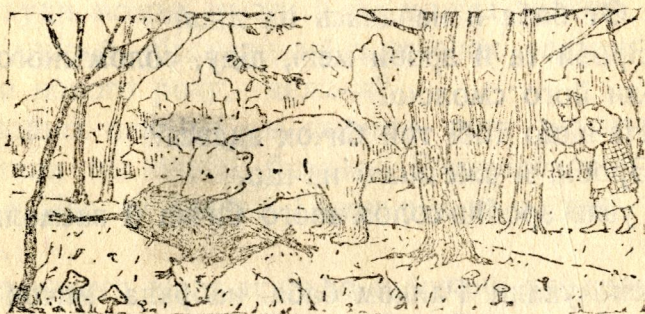
— Я бичок-третячок, з соломи зроблений, смолою засмолений.

Ведмідь каже:

— Коли ти солом'яний, смолою засмолений, то дай мені смоли обідраний бік залатати.

Бичок мовчить, ведмідь тоді його зараз-за бік, давай смолу оддирати. Одідрав та й зав'яз зубами, і ніяк їх не вирве. Сіпав, сіпав і затяг того бичка хто-зна куди! От, баба прокидається—аж бичка й нема.

— Ох мені лихо велике! де це мій бичок дівся! Ма-

буть, він уже до дому пішов. Та мерщій днище й гребінь на плечі та додому. Коли дивиться—ведмідь у бору бичка тягає; вона до діда:

— Діду, діду! бичок наш ведмедя привів!

Дід вискочив, оддер ведмедя, взяв і закинув його в погріб.

На другий день, ще ні світ, ні зоря, баба вже набрала кужелю й погнала на толоку бичка пастиись. Сама сіла під могилою, пряде кужіль і приказує;

— Пасись, пасись, бичку, на травиці, поки я мички попряду!

Поти прjala, поки й задрімала. Коли це—з темного лісу, з великого бору вибігає сірий вовк та до бичка:

— Хто ти такий? Скажи мені!

— Я бичок-третячок, з соломи зроблений, смолою засмолений!

— Коли ти смолою засмолений,—каже вовк,—то дай і мені смоли засмолити бік, а то собаки обідрали.

— Бери.

— Бери.

Вовк зараз до боку, хотів смоли оддерти. Драв, драв та зубами й зав'яз і ніяк їх не оддере: що хоче назад, то ніяк. Він довго так вовтузився з тим бичком! Прокидається баба, аж бичка вже не видно. Вона по-

думала: „Мабуть, мій бичок до дому побрів“, та й пішла; коли дивиться—вовк бичка тягає. Вона побігла, дідові сказала. Дід і вовчика в погріб укинув.

Погнала баба і на третій день бичка пасти; сіла під могилою та й заснула. Біжить лисичка:

— Хто ти такий?—питає бичка.

— Я бичок-третячок, з соломи зроблений, смолою засмолений.

— Дай мені смоли, голубчику, прикласти до боку: отії хорти трохи шкіри не зняли!

— Бери.

Узяла й лисиця зубами, ніяк не вирветься. Баба дідові сказала, дід укинув у погріб і лисичку. А далі й зайчика-побігайчика піймали.

От як назбиралось їх чимало, дід прийшов до ляди в льох. Ведмідь йому й каже:

— Ох, дідусю, пусти на волю: я тобі багато меду принесу.

— Ну, гляди!

Взяв випустив ведмедика. Знов сів над лядою. Вовк його й просить:

— Ой, дідусю, пусти мене, я тобі за те цілу отару овечок прижену.

— Гляди!

І вовка випустив. Сидить, а лисичка висунула носик та й собі просить:

— Ой, пусти мене, дідусю, я тобі й гусей і курей принесу.

— Ну, гляди!

І лисичку пустив. Остався один зайчик, і той просить:

— Пусти мене, дідусю, я тобі й стьожок, сережок, намиста доброго нанесу, тільки пусти на волю.

Пустив і того.

От переночували ніч, коли ранком, ще ні світ, ні зоря, аж—дер-дер! щось до діда в двері. Баба прокинулася:

— Діду, діду; щось до нас у двері шкряботить, — піді— подивись!

Дід вийшов, коли то ведмідь цілий вулик меду притяг.

Дід узяв мед, та тільки ліг, аж коло дверей знов—дер-дер! Коли—вийде—аж повен двір овець вовк понагонив. От незабаром лисичка принесла гусей, курей—усякої птиці, зайчик понаносив стьожок, сережок, намиста доброго...

І дід радий, і баба рада. Взяли попродали овечки та накупили волів; став дід тими волами ходити в дорогу, та так забагатіли!

А бичок, як став непотрібний, поти стояв на сонці, поки й розтав.

Хто потрібен у хазяйстві й чим йому корисний?

Скільки літер у граматиці?

Розкричалися на дворі
Всі гуски, курки й качки,
Що немає їм спокою
Від хазяйської дочки.

Відколи учитись стала,
Запаніла, так що край:
Перше з ними—як гуляла,—
А тепер і не займай!

Тільки візьме в руки книжку,
Сяде тихо край вікна,
Все читає нишком книжку,
Наче зовсім не вона.

Півень став посеред двору,
Крикнув: „Ку-ку-ку-ріку!
Ось послушайте мене ви,
Я скажу вам річ таку:

Це вона гордує нами,
Ось у чому таїна,—
Я довідався од мами—,
Знає літери вона“.

Враз качки загомоніли:
„Ач тепер вона яка!
Хоч ми в школу не ходили,
А теж знаєм „ка-ка-ка!“

Гуси витягнули шиї
І сказали: „Еге-ге,
Хоч нас в школі не учили,
А й ми знаєм „ге-ге-ге!“

„Ой, не вір діткам ніколи,—
Котик тут з жалем сказав,—
Хоч не бігав я до школи,
А теж знаю „няв-няв-няв!“

І корівка каже: „Мати
Мене кинула саму,
Я не вчилася читати,
А теж знаю „му-му-му!“

Кінь озвався: „До читання
Не було в мене снаги,
А й я знаю привітання:
„Ігі-гі-гі-ігі-гі!“

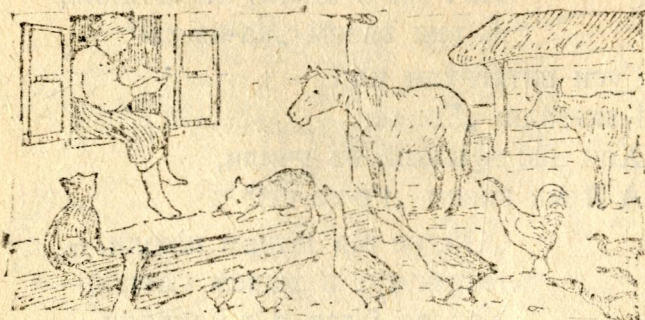
І собака зажурився:
„Чи-ж її я не кохав,
Правда, в школі не учився,
А все-ж знаю „гав-гав-гав!“

А курчаточка дрібненькі
Теж белькочуть і собі:
„Нас не вчила в школі ненька,
А й ми знаєм „пі-пі-пі!“

Брязь!—віконце відчинилось,
І озвалася з вікна
Гарна дівчинка товстенька;—
Зрозуміла все вона:

„Ви чого там галас зняли,—
Ну, не сором вам усім,—
Скільки літер у граматці,
А згадали тільки сім!—

Ну, то йдїть тепер від мене
І живіть собі в хліві:
Ви гуртом лиш сім згадали:
А я знаю тридцять дві“.

Свійські співучі птахи.

Малий Василько вибігав увесь день на вулиці. Він прийшов до дому вже ввечері разом з коровою та з візцями. Василько по-хазяйськи — впустив їх у двір і зачинив за ними ворота.

Василькова мати вийшла доїти корову.

Рудий півень давно вже зліз на сідало й лагодився спати. Але тепер він раптом злетів додолу, заляпав крилами й зарепетував на все горло: „Ку-ку-рі-ку!“

Василько звав його Задерикою і тепер сказав йому:

— Гаразд, Задерико! добре співаєш! У тебе, Задерико, незабаром соловейко почне вчитися співати, — гляди ж, щоб гарно навчив! Це в нас, мамо, свійський співучий птах, — сказав він матері.

— Сам ти співучий птах, — каже йому мати — І не надокучить тобі язиком ляпати! Піди, краще, відчини ворота: чуєш, і там свійський птах співає.

Василько побіг до воріт, одчинив їх, і в двір, співаючи, вбігла свинка — горбата спинка.

Котик та півник.

(народня казка).

Був собі котик та півник, і дуже вони любили одне одного. От і почали жити вкупі, в одній хаті.

Жили собі хорошененько, котик у скрипочку грає, а півник пісеньки співає. Котик іде якої їжі здобути, а півник дома сидить та хати глядить.

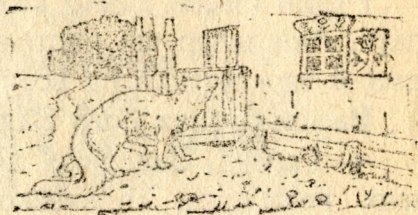

Отже котик було як іде з дому, то й наказує: „Гляди ж, півничку, сиди в хаті, та нікого не пускай, і сам не виходь, хоч би хто й кликав“.

— Добре, добре! — каже півник, та засуне двері й сидить, аж поки котик вернеться.

Тільки навідала півника лисичка та й надумала його виманити, бо вона ласенька до курятинки! От і хитр —, як би тут півника виманити з хати. І ідйде під вік ще, як котика нема дома, та й підмовляє: „Іди, півнику до мене! У мене золота пшениця, медяна водиця!“

А півник їй одмовляє:
„То-ток, то-ток, не велів коток!“

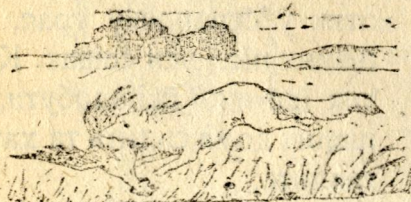
Бачить лисичка, що не виманить так півника, прийшла раз уночі, насипала півникові по-під вікном золотої пшениці, а сама засіла за хаткою та й дожидає.

Отож, котик собі пішов, а півник глянув у віконце, коли під хаткою пшениця розсипана така хороша, і нікого немає.

Понадився півник на ту пшеницю! Думає собі: „Піду лишень, трошки поклюю. Адже, нікого нема — не страшно. Я поклюю, та й знов у хатку сховаюся“.

Вийшов півник. Клює собі пшеничку, клює... А лисичка підкралася та й схопила півника за хвіст. Несе його, а він кличе котика — співає:

„Мій котику,
Мій братіку!
Несе мене лиска
По каменю-мості
На своєму хвості,
За кленові ліси,
За круті гори,
За бистрії води, —
Порятуй мене!“

От котик почув, прибіг, одняв півника й поніс до дому, та й каже знов: „Гляди-ж, півнику, як прийде

лисичка, не озивайся, бо тепер я піду далі!“
Пішов.

А лисичка вже й біжить. Стук-стук у віконце: „Півнику-братіку, одчини! Як не одчиниш,—віконце видеру, борщик виїм і тебе візьму!“ А півник усе: „То-ток, то-ток, не велів коток!“ От вона віконце виламала, борщик виїла і його взяла. Несе, а півник знову:

„Мій котику,
Мій братіку!
Несе мене лиска
По каменю-мості,
На-своєму хвості,
За кленові ліси
За крутії гори,
За бистрії води,—
Котику-братіку, порятуї!“

Раз проспівав—не чує котик, він удруге голосніше—котик прибіг, одняв його, поніс до дому та й каже: „Тепер вже я піду далеко-далеко, і хоч як будеш кричати—не почую; то вже мовчи, не озивайся до лисички!“

Коли-ж і знов лисичка: „Півнику-братіку, одчини! Як не одчиниш, віконце видеру, борщик виїм і тебе візьму!“ А півник: „То-ток, то-ток, не велів коток!“ От лисичка віконце виламала, борщик виїла і його взяла. Несе, а півник співає—раз, удруге, втретє... Котик не почув, а лисичка й понесла півника до-дому.

Увечері приходить котик до дому-нема півника; він зажурився, а далі сів, думав-думав та й надумався: взяв свою скрипочку й писану торбу та й пішов до лисиччиної хатки.

А в лисички було чотирі дочки й один син. Принесла їм лисиця півника, наказала окріп у печі гріти, щоб півника обпатрати.

„Та глядіть же, — каже лисичка, — нікого не пускайте!“
А сама побігла ще кудись на лови.

От, як лисичка побігла, котик підійшов під віконце
та й заграв на скрипочку, ще й приспівує:

„А у лиски, в лиски новий двір
Та чотири дочки на вибір,
П'ятий синко,
Ще й Пилипко,
Вийди, лисе, подивися,
Чи хороше граю!“

От, найстарша лисиччина дочка не втерпіла та й
каже до менших: „Ви тут посидьте, а я піду подивлюся,
що воно так хороше грає!“ Тільки—но вийшла, а котик
цок її в лобок!—та в писану торбу.

А сам знову грає й приспівує:

„Ой, у лиски, в лиски новий двір,
Та чотири дочки на вибір...“

Невтерпіла й друга лисичівна, вийшла... Котик і ту—цок
у лобок, та в писану торбу! Так усіх лисичок і виманив.

А лисиченко, Пилипко, ждав-ждав сестричок,—нема,
не вертаються! От він і думає: „Піду я їх позаганяю,
а то мати прийде, то буде сваритися, що в хаті не си-
дять“. Пішов. А котик і його—цок у лобок, та в писану
торбу! Уже всі в торбі.

Тоді зав'язав їх мотузком
і ввійшов у лисиччину ха-
ту. Знайшов півника,—
він лежав ледве живий—
котик його схопив за хво-
стик та й каже: „Півнику,

півнику, стрепенись!“ Півник стрепенувся—та такий ра-
дий!—„Спасибі тобі,—каже,—котику-братіку, що ти мене
одрятував. Тепер вже я тебе слухатимусь до віку!“

От, вони все, де що було в лисички, поїли, горшки-миски
побили, а самі втікли додому. Та й знов жили собі вкупці.

Дев'ятеро.

(казка).

Було колись дев'ятеро курчат. Вісім називалося різно, дев'яте звалося Ціпа. Коли курка знаходила зерно, то

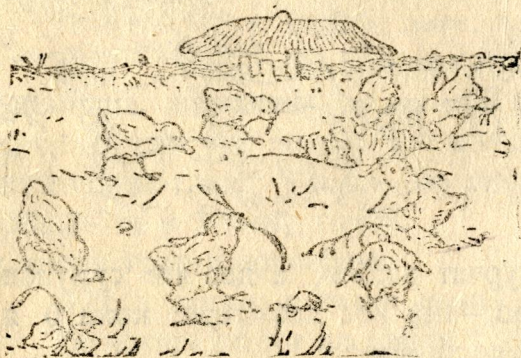
восьмеро курчат раділи, а дев'яте сумувало: „Жаль,— думало воно,—що нас дев'ятеро: коли б я було одне, то зерно було б мое“.

Раз пообіцяла курка курчатам, що принесе їм колосок, як знайде в стерні за тином. Вона перелетіла за тин; курчата ждали на дворі. Восьмеро тішилося, що будуть колоском ділитися, а Ціпа от так собі думала: „Перестріну маму й цілий колосок від неї виманю собі“.

Пішла Ціпа по-тай, та далеко не зайшла. На городі була ямка, — Ціпа, поспішаючи, впала в неї і не могла вилізти! Плакала, голосила, але ніхто не чув її плачу. Тим часом курка вернулася іншою дорогою, полічила курчат, побачила, що одного бракує і спиталася: „Де поділася наша Ціпа?“ Але ніхто не знав.

Розбіглися курчата по дворі шукати, а одне зайшло на город і тут почуло: щось пищить жалібненько. Курча побігло на голос, знайшло сестричку в ямці, та й гукає: „Почекай, кину тобі вниз лозинку, то й вилізеш“. Ціпа стала на лозинку, та з ямки вилізти не могла. Курча набірало сухого листу, галузок, піску та камінчиків,

але ямка була глибока, а Ціпа все плакала: „Згину я, бідна, згину! Шкода, що тут нема всіх інших!“

Тоді побігло курча по інших, і всі вони почали зносити до ямки трісочки, стебла, траву, грудки, все, що знаходили в городі.

Ямка хутко вирівнювалася, і Ціпа вилазила все вище та вище. Далі—гоп! вискочила з ямки й зраділа: „Добре, що нас дев'ятеро. Коли-б я була сама, була-б загинула“.

І. Кожушок.

Ужю та голу.

Весною чижик молоденький,
Такий співучий, проворненький,
В садочку все собі скакав,
Та якось у сімце й попав;
Сердця в клітці рветься, б'ється...
А голуб бачить та сміється:
— А що, попався! — от тобі й на!
Вже, певно, голова дурна...
Не бійсь, мене б не піддурили,
Хоч як би не хитрили,
Бо я — не чижик! ні... Отце!"
Аж гульк — і сам піймався в сімце.

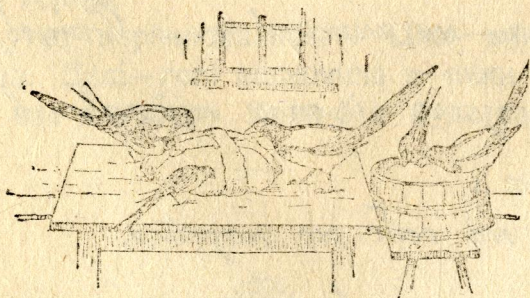
Ото, на себе не надійся,
Ужюму лихові не смійся.

А. Тимов.

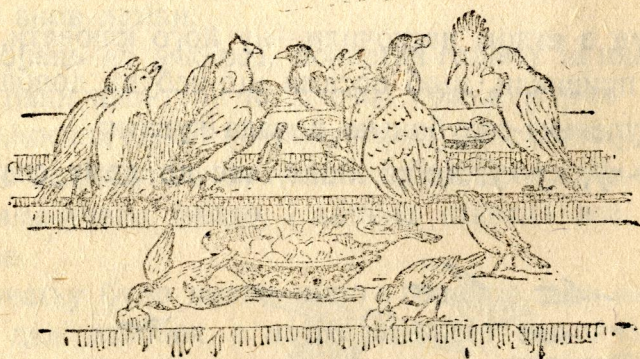
Чижикове весілля.

Сірий чирик, дрібна птиця, задумав женитися,
Та... бідная головонька!.. нікому журиться.
Сидить сумно на калині та й думку гадає...
„Яку брати? Кого звати?“ у щигля питає.
Щиголь йому радить раду нелукаву, просту:
„Бери собі чечіточку—саме твого зросту:
Маленькая, дрібненькая, хороша на вроду;
Ще й з квіткою на головці, бо чесного роду.
На весілля всіх закличем: багатих і бідних,
І чубатих, і носатих, і чужих, і рідних.
Соловейка попросимо у старші бояре,
А в підстарші—жайворонка, два як раз до пари.
Світилкою-носилкою візьмем коноплянку,
Моторненьку, чепурненьку голосну панянку.
Дружком буде деркач-крикач, та грач на підмогу,
А свашкою-лапашкою клич чайку-небогу“.
Порадилися, надумалися, старостів послали.
І любенько та тихенько рушники побрали.

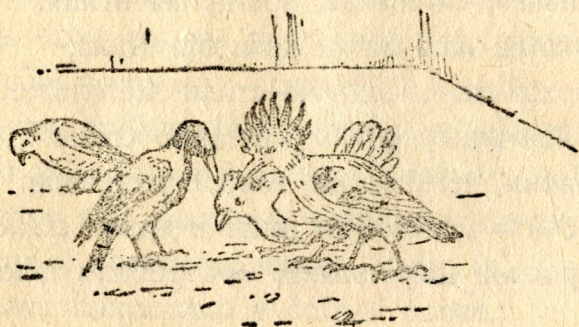
Вівчарики-гайдарики гостей наскликали,
А галочки-чубарочки їх любо вітали.
Юлка, сойка та їволга діжу замісили,
Та, піднявши її в гору, по хаті носили.

Випивали по чарочці та сили кріпили,
А сороки з ластівками коровай ліпили.
На весілля насходилося гостей повні хати;
Щиголь почав, батькуючи, порядки давати.
По хазяйству клопоталась там перепелиця,
Куценькая, ситенькая, прегарная птиця.
Куропатка пані-матка хати підмітала;
А дрохвичка-молодичка столи застилала.
Там дівочки-сусідочки прегарно співали,
А ворони, чесні жони, гостей частували.
Горобчики-молодчики шишки крали сміло
Та приязно цвірінькали, мов робили діло

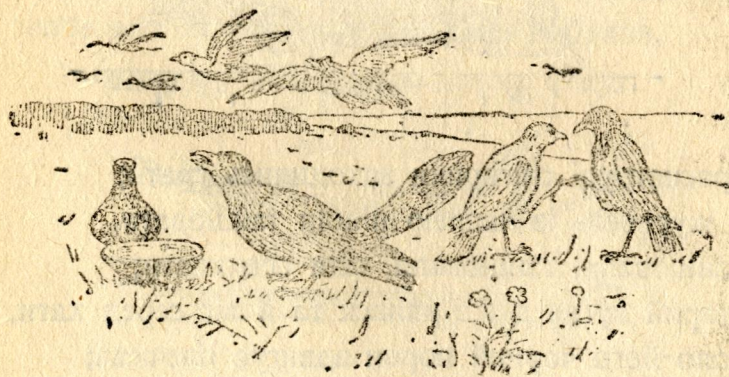

Красногруді снігирики заходились грати;
А журавель із чаплею пішли танцювати.
Танцювали, танцювали, сіли спочивати;
Старий пугач дуже впився та й ліг серед хати,
Коло його чорний ворон здвигує плечима;
Сова в куток забралася, блимає очима.
Кулик-дядько забродився по самі коліна
Та й став шукать на пугача доброго поліна,
Вівсяночки-міщаночки зачали стрибати;

Ціцери-цокотухи стали щебетати;
Чорні шпаки, як чумаки, про Крим заспівали:
Як ходили у дорогу та сіль набірали.
На долівці розходився голуб волохатий;
Турчить-бурчить до горлиці: „Ще я не жонатий“.

Одуд з ятлом наскочили—ну його клювати,
Бо привикли, щоб носами що-небудь довбати.
Зозуленька-голубонька почала кувати:
„Ку-ку, ку-ку, добрі люде, час до дому спати!“

Чесні гості схаменулись, любо попрощались;
Сгинули, ізнялися та й порозлітались.

Горобець та ластівки.

Одного разу стояв я на дворі й дивився на гніздо ластівок під стріхою. Обидві ластівки при мені полетіли, і гніздо зосталося порожнє.

Саме тоді, як вони кудись поділися, злетів із стріхи горобець, стрибнув на гніздо, оглянувся та—стриб у гніздо; далі виткнув звідти свою голівку й зацвірінкав: „жив! жив! жив!“

Трохи згодом до гнізда прилетіла ластівка. Метнулася вона була до гнізда, але тільки побачила гостя, писнула, затріпала на місці крильцями й полетіла. Горобець сидів собі й цвірінкав.

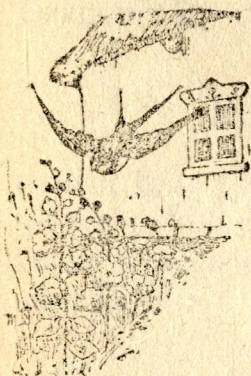
Миттю налетів табунець ластівок; всі ластівки підлітали до гнізда — немов для того, щоб глянути на горобця, і знов летіли.

Горобець не лякався, повертав голівку та цвірінкав.

Ластівки підлітали не дарма: кожна з них у дзьобик уносила грязі й потроху замазувала щілину в гнізді.

Знов одлітали і знов прилітали ластівки, і все більш та більш замазували гніздо, і щілина ставала все тісніша й тісніша.

Спочатку було видко шию в горобця, далі вже одну голівку, далі дзьобик, а потім не стало видко нічого,— ластівки зовсім замурували його в гнізді і з свистом почали кружляти кругом хати.

Ластівка.

Ой, у нас під хатою,
Над своїм гніздом,
Ластівка малесенька
Шурхотить крилом.

День увесь літаючи,
Ловить комашок,
Носить та годує все
Малих діточок.

З ирію далекого
В рідний край вона
Зараз повернулася,
Як прийшла весна.

В-літку звеселятиме
Щебетанням нас,
А минеться літечко,
Прийде зімній час,

Знову щебетушечка
В ирій полетить
Та і знову вернеться
Нас повеселить.

Б. Грінченко.

Вчений шпак.

У нашому селі жив старий одинокий дяк. Він любив дітей і дуже кохався в птиці. Ми, малеча, до його вчашали, бо в його була повна горниця всякої птиці: солов'їв, дроздів, овсянок, коноплянок, синиць усяких, снігірів; і все те пищало, кричало, свистіло та цвірінчало. Як увійде було дяк до тієї горниці, то птиця його так і вкриє, посідає на плечі, на руки, на голову.

Для нас найдивніший був дяків шпак, що говорити вмів. Як тільки дяк питає: „Де ти, шпаче?“, — то він зараз і одкаже: „Я тут, дяче!“

Раз ми прийшли юрбою до дяка і з ним пішли в пташачу кімнату. Коли там — ковалів Борис. Дяк, не бачивши шпака, гукнув: „Де ти, шпаче?“ — „Я тут, дяче!“ — озвався шпак... у Борисовій кишені.

В СЕЛІ Й ЗА СЕЛОМ.

Налетіли гуси.

Налетіли гуси до броду,
Сколотили мені воду;
Налетіли з гусенятами,

Сколотили ноженятами,
А я собі постояла,
Покіль вода устояла.

Де-ж-то був селезень?

Де-ж-то був селезень?
Де-ж була утінка?
Селезень на ставу,
Утінка на плаву.
А тепер злетілися,

Тепер вони сплилися
В купі на ставочку
Та їдять рясочку,
П'ють вони водицю
З одної криниці.

Качечка з качатами.

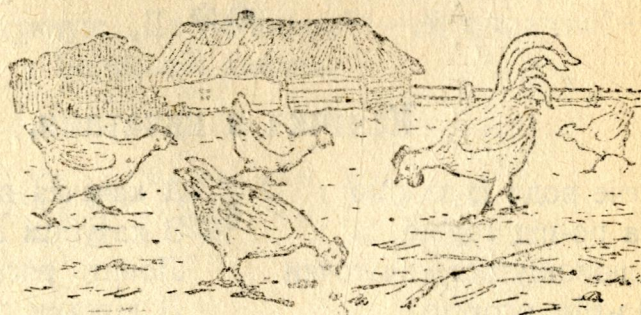
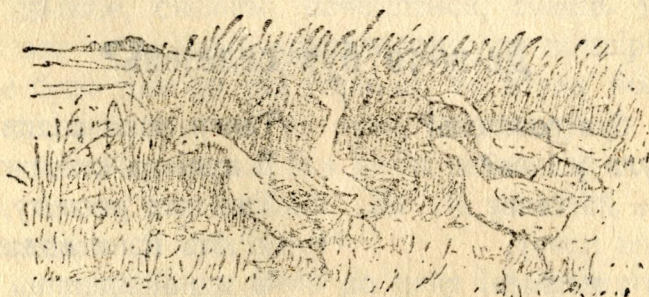
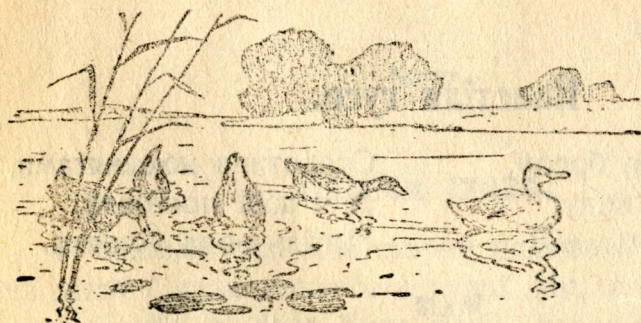
Тече вода із-за гаю
Та по-під горою,
Хлюпошуться качаточки
По-між осокою.

А качечка впливає
З качуром за ними,
Ловить ряску, розмовляє
З дітками своїми.

Галка та голуби.

Галка побачила, що голубів добре годують. От вона вибілила собі пір'я і влетіла в голубник. Голуби прийняли її за свою, і вона жила там, аж поки не подала голосу. По голосу голуби впізнали її й вигнали. Вона полетіла до галок, галки же впізнали її в білому пір'ї, і собі прогнали галку.

Хто чим живиться і де шукає собі поживи?

Ворона та рак.

Крук ухопив з води рака й поніс. Він злетів на дерево над водою, сів і хотів їсти рака.

Рак бачить, що горе, та й каже: „Ой, круку! Який бо ти гарний!“

А крук каже: „Угу!“

А рак знову: „Я твого батька й матір знав,—дуже гарні були птахи!“

А крук знову каже: „Угу!“

Тоді рак: „Та хоч і гарні були, а не такі, як ти. Як що тільки в тебе й голос є, то будеш ти молодець“.

А крук як роззявить рота та як зарепетує з усієї сили, щоб показати, що в нього голос є: „Ага!“

Рак упав просто в воду та й каже:

„Ех, вороне! Як-би ще в тебе й розум був, був-би ти, справді, молодець!“

Лебідка.

Пливе лебідка з лебедятами,
З маленькими дитинятами.

„Ненько-ж наша, лебідонько,

Погодуй нас хоч з годочок;

Поки вб'ємося в пушочок,

А з пушочку та в пір'ячко,

А з пір'ячка та в крилечко,—

Тоді стрепенем та й полинемо

В чисте поле жититися.

Жайворонок

Жайворонок, як летить угору, то кричить: „Нум биться! Нум биться!“, а як униз:— „Кій упустив! Кій упустив!“

Діти й гніздечко.

Діти знайшли в лісі гніздечко. В йому сиділи молоді пташки. Пташки ще не вміли літати. Діти забрали пташок, принесли додому й показали татові.

Тато спитав: „Чи добре було-б нашій мамі, коли б хто украв вас із хати?“

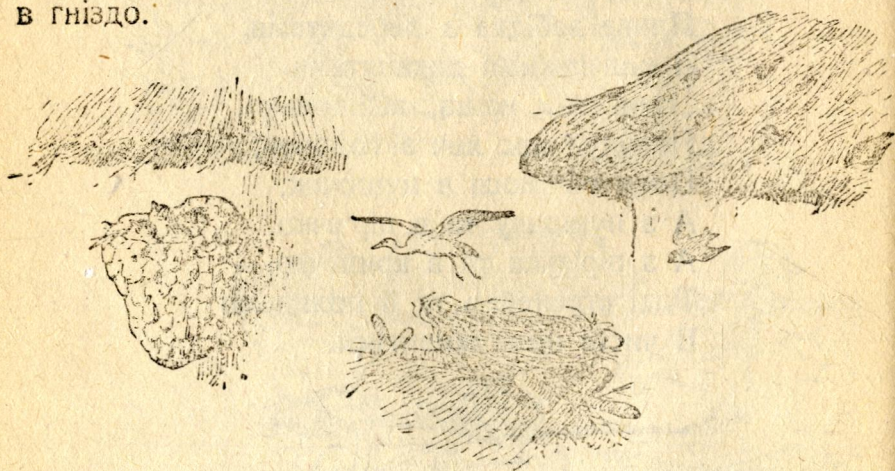
Діти відказали: „Ні, мама плакала-б“.

Татко знову спитав: „А вам чи добре було-б тоді?“

Діти сказали: „Ні, і ми плакали-б і хотіли-б додому“.

Тоді татко сказав: „Таке саме горе буде матері-пташці й цим діткам“.

Дітки пожаліли пташок, однесли в лісі посадовили в гніздо.

Розкажіть, де й як сідають птахи?

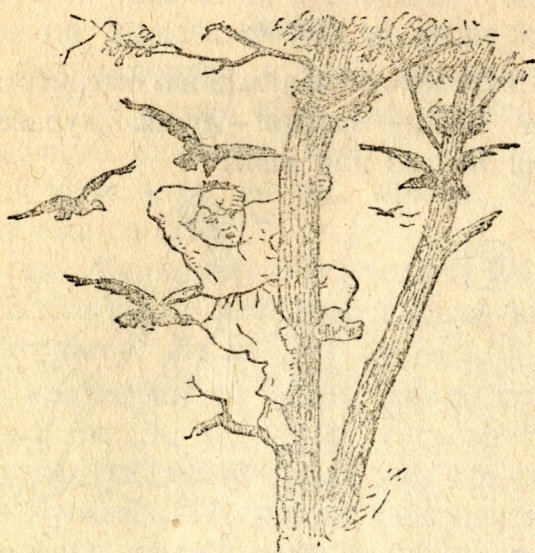
Курик та пташки.

Курик побачив на дубі пташине гніздо та й каже: „Ось я тебе видеру“.

Та й поліз на дуба. А бідна пташка в'ється над ним та так жалібно пищить.

А Курик до неї: „Кричи! кричи! Ось, я тобі дам гнізда ластити!“

Коли це суха гілка — трісь! та й переламалася. Курик упав додолу й забився.

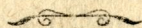
Розкажіть про пригоду з цим хлопчиком.

Журавлі та бузько.

Унадились журавлі до конопель та й толочать. Поставив хазяїн сітку на журавлів. Журавлі піймались, а з ними й один бузько вплутався. Прийшов хазяїн брати журавлів, а бузько до нього.

„Ти мене пусти, я не журавель, а бузько; мене всі знають і шанують, а мое гніздо в твого батька на клуні. Та ти глянь—і по пір'ю видко, що я не журавель“.

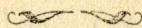
Похитав чоловік головою та й каже: „З журавлями на шкоді попався, то всім вам і честь одна буде“.

Скороговірка.

А ну скажіть швиденько тричі:

„Перепел підпідьомка, перепілка підпідпідьомкує, а перепелята перепідпідпідьомкали“.

Журавель та чапля.

(казка).

Був собі журавель—і задумав він ожениться. „Кого-ж би то взяти? Візьму чаплю!—думає журавель.— Вона мені по мислі! Як раз для мене!“

От, приходить до чаплі та й каже: „Оце, я хочу тебе оватати; чи підеш за мене?“

Подумала чапля та й каже

„Ні, щось я не маю охоти за тебе йти!“

— Ну як не маєш, то не маєш, так і буде!— каже журавель, і пішов собі.

Але згодом роздумалася чапля, приходить до журавля та й каже: „Знаєш що? Я вже передумала і вже хочу йти за тебе!“—А журавель каже: „Ти передумала, і я тепер передумав,—не хочу вже тебе брати“.

— Ну, не хочеш, то й цур тобі!—каже чапля; пішла така розгнівана.

Тим часом журавель, як почав знов думати,—схаменувся, йде знов до чаплі: „Вибачай,—каже,—що я тоді так тобі відказав. Тепер я знову надумався тебе брати!“

— А!—каже чапля:—ти надумався! І я „надумалась“, що мені за тебе не йти! Як-то можна: я, молода, сама до тебе приходила, а ти мені так прикро відмовив! Та щоб я після цього пішла за тебе? Ніколи в світі! Іди з очей!

Пішов журавель.

А чапля, як почала думати, як почала думати та й стала жалкувати: Що це я, нерозумна, зробила? На що я журавлеві так відмовила? Ну, чи добре-ж отак самотою жити, без господаря в хаті? Він-же приходив, перепрошував! Піду, скажу йому, що вже згоджуюсь!“

Пішла чапля, здибалася, мов би несподівано, з журавлем та й каже йому, що от, мовляв, знову передумала,—піду вже за тебе.

Куди там! Журавель уже й не думає її брати: „Що ж це, каже таке? Ти вже мені двічі гарбуза дала, та щоб я знов тебе сватав? Не хочу!“

— Ну, не хочеш, то нехай же ти згинеш!—каже чапля—вже-ж тепер і не думай, і слова мені не кажи ніколи про своє сватання! Нехай тобі аби-що!

Пішов журавель.—А згодом знов почав думати:

— Одже таки одружуся! Що-ж так бурлакувати—без вірної дружини та без господині в хаті—не добре!

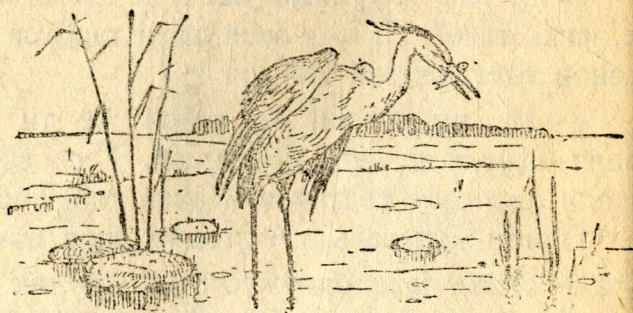
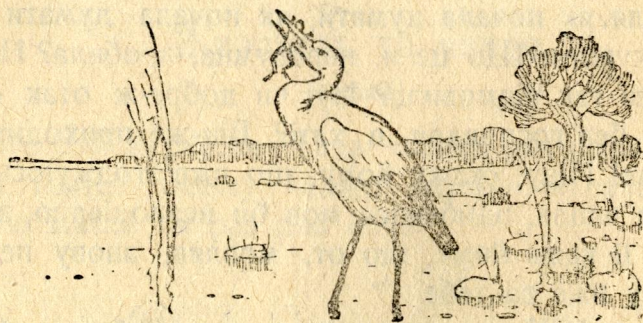
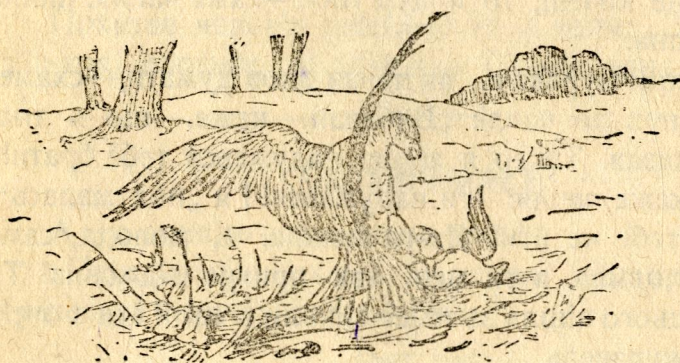
Піду до чаплі, перепрошу її гарненько, може піде!

Пішов; але чапля таки-ж не хоче!

Через який час вона каже, що вже згодилася, та журавель тоді не хоче.

І так вони все ходять та й ходять, а побратися—ніяк не поберуться: одно „надумає“, то друге „передумає“, та й нема згоди.

Оттак і до цієї пори ходять.

Чим живляться ці птахи?

Ч а й к а.

Ой, горе тій чайці, чаєчці небозі,
Що вивела чаєнята при битій дорозі.
Ой ішли чумаки, весело співали,
Вони чаєчку зігнали, чаєнят забрали,
А чаєчка в'ється, об дорогу б'ється,
До сирій землі припадає.

Бідна лисиця.

Жалілася раз лисиця собаці:

— Яка я бідна та нещаслива! Ніхто мене не любить,
кожне мене цурається!... Мабуть, вже така моя доля!

— Е, ні голубко! — одказав собака, — не так доля, як
лиха воля! Коли-б ти добра була, то й до тебе були-б
добрі, а лукавого всі цураються!

Лисиця й глечик.

Вийшла баба на поле жати; в кущах вона поста-
вила глечик з молоком.

Підкралась потихеньку лисиця, всунула в глечик го-
лову й випила молоко. Пора-б і додом! так от біда:
голови з глечика не можна витягти.

Ходить лиси-
ця, махає головою
та й каже:

— „Ну, гле-
чику, пожартував
та й буде; пусти
вже мене!“ Далі
розсердилась та й
каже:

„Пожди-ж, ось я тебе втоплю!“ Побігла лисиця до
річки й почала топити глечик. Та що-ж! — Глечик уто-
пивсь і лисицю за собою потягнув.

Лисиця та журавель.

Прийшла лисиця до журавля та й каже:—„Навчи мене літати“. Журавель каже:—„Ти не можеш навчитися літати. То не твоє діло“.

А лисиця—все своє:—„Навчи, а то я тебе ззім!“

Журавель тоді каже:—„Сідай на мене!“

Лисиця сіла на журавля. Журавель поніс її вгору. Вилетіли високо, високо! Тоді лисиця каже:—„Пустиме! Я сама полечу“.

Журавель пустив лисицю. Вона впала додолу і вбилася. Журавель каже: „Я-ж казав, що то не твоє діло“.

Б. Грінченко.

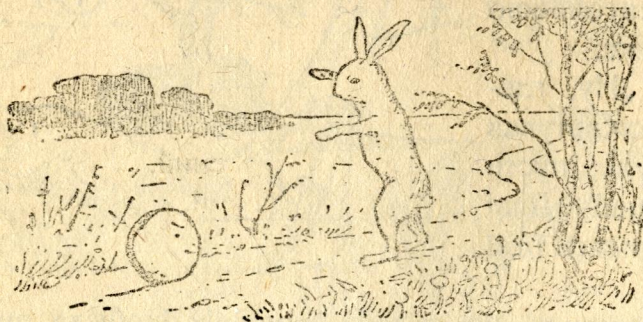

Коржик.

(НАРОДНЯ КАЗКА).

Був собі дід та баба. От, раз дід і каже бабі: „Спечи мені, старенька, коржика“. А баба й каже: „Не спечу, бо немає з чого“.—„А ти,—каже дід,—підй в хижку, пови-мітай у засіці, то й знайдеться трохи борошенця“.

Баба так і зробила. Витопила в печі, замісила тісто, вбила туди яечок і спекла коржик. Положила коржика на віконце, щоб прохолов. А він—скік з вікна та на призьбу, та на землю, та й покотився дорогою.

Коли це біжить йому назустріч зайчик. Спинився та й каже. „Коржику, коржику! я тебе ззім!“ А коржик йому: „Не

їж мене, зайчику-побігайчику, я тобі пісеньки заспіваю". —
„А ну, якої?" — каже зайчик. Коржик заспівав.

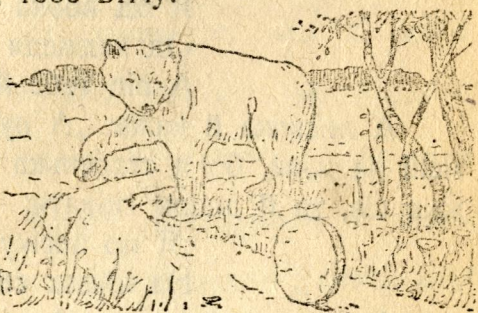
„Я по засіку метений,
На яйцях спечений,
Я од баби втік,
Я од діда втік,
То й від тебе втічу!"

Та й покотився. Котиться та й котиться, коли це назустріч йому суне вовк, та й каже: „Коржику, коржику, я тебе ззім!" — „Ні, не їж мене, вовчику-братіку, — каже йому коржик, — а, краще, послухай, якої я тобі пісні заспіваю", — „А ну, — якої?" — каже вовк. Коржик і почав:

„Я по засіку метений,
На яйцях спечений,
Я од баби втік,
Я од діда втік,
Я од зайця втік,
То й від тебе втічу!"

Та й покотився. Біжить та й біжить, коли це зустрічає його ведмідь і каже: — „Коржику, коржику, я тебе ззім." — „Ой, не їж мене, ведмедику-братіку, я тобі пісні заспіваю". „А ну, — каже, — заспівай". Коржик і заспівав:

„Я по засіку метений,
На яйцях спечений,
Я од баби втік,
Я од діда втік,
Я од зайця втік,
Я од вовка втік,
А від тебе й поготів!"

Та й подався далі. Котиться та й котиться, коли — це назустріч йому лисичка йде. — „Коржику, коржику, я тебе

ззім.“ „Не їж мене, лисичко-сестричко, я тобі пісні за-співаю“. — „А ну, — якої?“ — каже лисичка. Коржик і почав:

„Я по засіку метений,
На яйцях спечений,
Я од баби втік,
Я од діда втік,
Я од зайця втік,
Я од вовка втік,
Од ведмедя втік,
А від тебе й поготів!“

А лисичка й каже: „А ну, ще заспівай. Тільки сідай мені на язик, бо я старенька стала й не дочуваю“. Коржик сів, та й давай співати:

„Я по засіку метений,
На яйцях спечений...“

А лисичка його — гам! та і ззіла.

Л и с и ц я.

Один чоловік бачив, як лисиця піймала ворону. Це було в-зімку. В лісі багато вороння зібралося. Бачить чоловік — іде лисиця й наче така хвора, що насилу йде.

Пройшла трохи і впала. Полежала, тоді встала й знову на силу йде. Далі впала, ноги простягла, хвіст одкинула й зовсім наче нежива стала. Ворони спершу боялися до неї летіти. Потім одна за хвіст лисицю потягла—не встає лисиця. Друга—вже на голову скочила. Аж тут лисиця—як клацне зубами! Схопила ворону, та й побігла, щоб нею поснідати.

Як вовки свиню нашу взяли.

Наш хутір стояв під лісом. У лісі було багато вовків. Було, як почнуть увечері вити, так аж страшно слухати. Одного разу в-зіану я дивився в вікно. На дворі ходила свиня. І бачу я, що в двір увійшли дві собаки, взяли свиню за вуха й тягнуть з двору. Свиня кричить і не хоче йти, а собаки її за вуха тягнуть і хвостами б'ють, щоб ішла. Я кричу.—„Маме! чужі собаки нашу свиню ведуть!“

Маме прибігла, глянула в вікно й каже: „То не собаки, а вовки! Пропала-ж наша свиня!“

Маме вискочила з хати на поріг і почала цокувати вовків нашими собаками

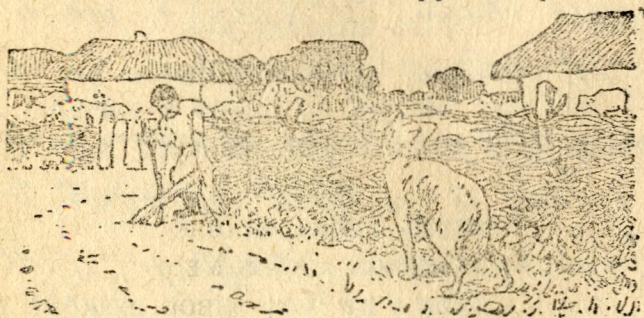
А собаки не озивалися. Я бачив, як вони поховалися під коморою. Мо вони вовків полякалися. І нікого в нас тоді вдома не було, тільки мама та я. Нікому було вовків прогнати, і вони повели нашу свиню в ліс.

Скривджений вовк.

(БАЙКА.)

Забіг смерком вовк-братік на село,—
Було йому там невеличке діло:
Бач, на городі там теля ходило,
Так він і ждав, щоб ближче підійшло...
Аж чоловіка тут несе лиха година—
Сам не малий та ще в руках дрючина.

Вовк тільки зазирнув крізь тин,
А він:
„Чого це, вовчику, сюди ти зазираєш?
Гляди лиш! Знаєш?
Не жди,—тікай!“—

Розгнівався вовк:—„От лихо! для його теляти
І на город не можна зазирати!“
Сказав та і подався у гай.

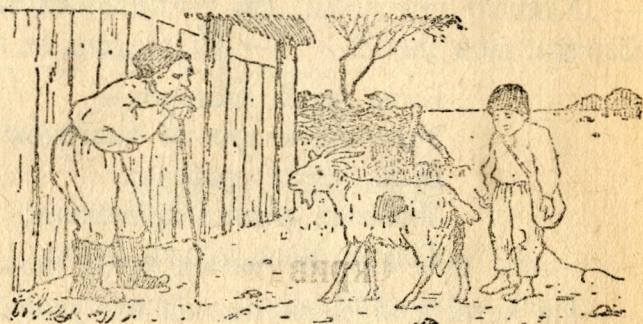
Б. Грінченко

Коза-Дереза.

(НАРОДНЯ КАЗКА).

Були собі дід та баба; от, поїхав дід на ярмарок та купив козу. А то коза була хитра,—в самого вовка в зу-

бах побува-
ла, та й від
вовка втікла;
тільки облу-
пив їй вовк
половину бо-
ка;—так і хо-
дила півбо-
ка луплена.

Привіз дід козу додому та й послав сина її пасти. Пас, пас той її та й став гнать до дому. А дід уже стоїть на воротах у червоних чоботях, кийком підпирається, у кози питається:

„Кізочко моя мила! Чи ти пила, чи ти їла?“
Кізочко моя люба! — Ні, дідусю, не пила й не їла;

Бігла через місточок—

Ухопила кленовий листочок!

Бігла через гребельку—

Ухопила водиці крапельку;

Тільки й пила, тільки й їла“.

На другий день посилає дід дочку. Пасла вона її, пасла; траву рвала та козі давала. Увечері тільки стала до воріт доганяти, а дід стоїть на воротах у чорвоних чоботях, кийком підпирається, у кози питається:

— „Кізочко моя мила! Чи ти пила, чи ти їла?“
Кізочко моя люба! — Ні, дідусю, не пила я й не їла;

Бігла через місточок—

Ухопила кленовий листочок;

Бігла через гребельку—

Ухопила водиці крапельку;

Тільки й пила, тільки й їла“.

На третій день посилає він жінку. От, погнала вона козу, а ввечері стала гнати додому, дід стоїть на воротах у червоних чоботях, кийком підпирається, у кози питається:

— „Кізочко моя мила! Чи ти пила, чи ти їла?“
Кізочко моя люба! — Ні, дідусю, не пила я й не їла;

Бігла через місточок—
Ухопила кленовий листочок;
Бігла через гребельку—
Ухопила водиці крапельку;
Тільки пила, тільки й їла“.

На четвертий день погнав він уже її сам. Вертаючись до дому, він вигнав її на дорогу, а сам навпростець пішов, по-за городами, став на воротах у чорвоних чоботях, кийком підпирається, у кози питається:

— „Кізочко моя мила! Чи ти пила, чи ти їла?“
Кізочко моя люба! — Ні, дідусю, не пила я й не їла;

Бігла через місточок—
Ухопила кленовий листочок;
Бігла через гребельку—
Ухопила водиці крапельку;
Тільки пила, тільки й їла“.

От, тоді дід розсердився та й прогнав козу. Біжить коза, бачить—зайчикова хатка; вона туди та на піч!—залізла та й сидить. Коли-це прибіг зайчик... А коза сидить на печі та й каже:

„Я коза-дереза,
Півбока луплена,
За три копи куплена.
Тупу-тупу ногами,
Заколю тебе рогами,
Ніжками затопчу,
Хвостиком замету“.

Зайчик злякався, вибіг з хати, сів під березою та й плаче: От, дивиться— біжить лисичка „Чого ти, зайчику

плачеш?“— „Як же мені не плакати? Якийсь звір невданий, нечуваний, у мене в хаті“.— „Ходім, вижену“,— каже лисиця.

Пішли. От лисичка й питає: „Хто-то в зайчиковій хаті?“ А коза з печи:

„Я коза-дереза,
Півбока луплена,
За три копи куплена.
Тупу-тупу ногами,
Заколю тебе рогами,
Ніжками затопчу,
Хвостиком замету“.

Лисичка злякалась та втікати! А зайчик знов сів та й плаче. Іде вовк та й питається: „Чого ти, зайчику, плачеш?“ Зайчик похвалився. „Ходім,— каже вовк,— я вижену“. Прийшли. Вовк і питається: „Хто-то в зайчиковій хаті?“ А коза з печи:

„Я коза-дереза,
Півбока луплена,
За три копи куплена,
Тупу-тупу ногами,
Заколю тебе рогами,
Ніжками затопчу,
Хвостиком замету“.

Злякався вовк—та на-втеки! А зайчик знов сів та й плаче. Коли йде ведмідь. Спитав у зайчика, чого той плаче. Зайчик сказав. Пішов ведмідь вигонити Але теж злякався „Ні,—каже,—зайчику, не вижену, боюсь!“

Зажурився зайчик, сидить і плаче. Коли-це йде півень та й питається: „Чого це ти, зайчику, плачеш?“— „Як-же мені не плакати?—Якийсь звір невиданий, нечуваний у моїй хатині!“—„Ходім, я вижену!“—„Е, ні, не виженеш! Лисичка гнала,—не вигнала; вовчик гнав,—не вигнав; ведмідь гнав,—не вигнав, і ти не виженеш“.—„Ні,

вижену“, каже півень От, пішли. Півник надійшов до дверей та як крикне на весь голос:

„Кукуріку! Іду на ногах
В червоних чоботях,—
Несу, несу косу,
Тобі голову знесу
По самії плечі!
А лізь лишень з печі!“

Коза злякалась—та втіаги, а зайчик тоді з півником і почали жити; живуть та поживають, та добра наживають.

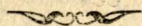
Вовк і коза.

Вовк бачить — кізка пасеться на кам'яній горі, а не можна йому до неї підлізти; він їй і каже: „Пішла-б ти на-низ: тут і місце простіше, і трава тобі для паші куди солодча.“

А кізка каже: „Не про мою ти, вовче, пашу думаєш, а про свою“.

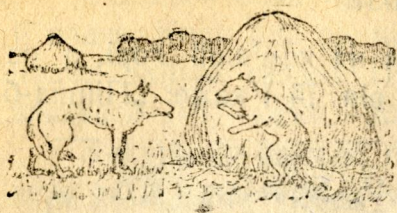

Хто що їсть?

Вовк та лисиця.

У чоловіка на селі
Лисиця курочку украла,
Та, сівши добре під стійком,
Частину курочки умняла,
А другу в сіні приховала.
Придибав вовчик і питає:
„Ти, кумо, часом, не дала-б

Мені чим небудь пожитись:
Три дні не їв, іду топитись.“
„Чому не дасть? Стіжок тут сіна,—
Для мене стане й половини,
Бери та їж“,—лисичка відказала,
А про м'ясце вона мовчала.

Базилевич.

Кіт Коцький.

(НАРОДНЯ КАЗКА).

В одного чоловіка був собі кіт,—такий вже старий, що не міг і миші вловити. От, хазяїн взяв та й вивіз його в ліс, думає: „На-що він мені здався? Тільки дурно годувати буду,—нехай краще в лісі живе.“ Покинув його, а сам поїхав. Коли—це приходить до кота лисичка та й питає:

— Хто ти такий?

А він каже: „Я—Кіт Коцький.“

Тоді лисичка каже: „Будемо жити вкупі, в одній хатці.“

Він і згодився. Ото—веде його лисичка до своєї хати,—та так уже йому годить: дістане де курочку, то сама не ззість, йому принесе.

Якось зайчик побачив лисичку та й каже їй:

—Лисичко-сестричко, прийду я до тебе в гості!

А вона йому: „Єсть у мене тепер Кіт Коцький, то

він тебе роззірве.“

Зайчик розказав про це вовкові, ведмедеві, дику кабанові.

Всі вони

зійшлись до купи, стали думати, як-би побачити Кота Коцького, та й кажуть:

— А зготуємо обід!

Погодились, кому за чим іти. Вовк каже: „Я піду за м'ясом, щоб було що в борщ“. А дикий кабан каже: „Я піду за буряками та за картоплею“. Ведмідь: „Я меду принесу на закуску“. Заєць: „А я капусточки“.

Подобували всього, почали обід варити. Зварили, стали радитись: кому йти кликати на обід Кота Коцького.

Ведмідь каже: „Я не підбіжу, як доведеться втікати“. А кабан: „Я—теж неверткий“. Вовк—„Я старий уже й трохи не добачаю“. Довелося зайчикові йти.

Прибіг заєць до лисиччиної нори; лисичка вибігає, дивиться, що зайчик стоїть на двох лапках біля хати, та й питає його:

— А чого ти прийшов?

Він каже: „Просив вовк, ведмідь, дикий кабан, і я прошу: приходьте з своїм паном Коцьким до нас на обід!“

А вона каже йому: „Я з ним прийду, але всі ви поховайтесь, бо він вас порозриває“.

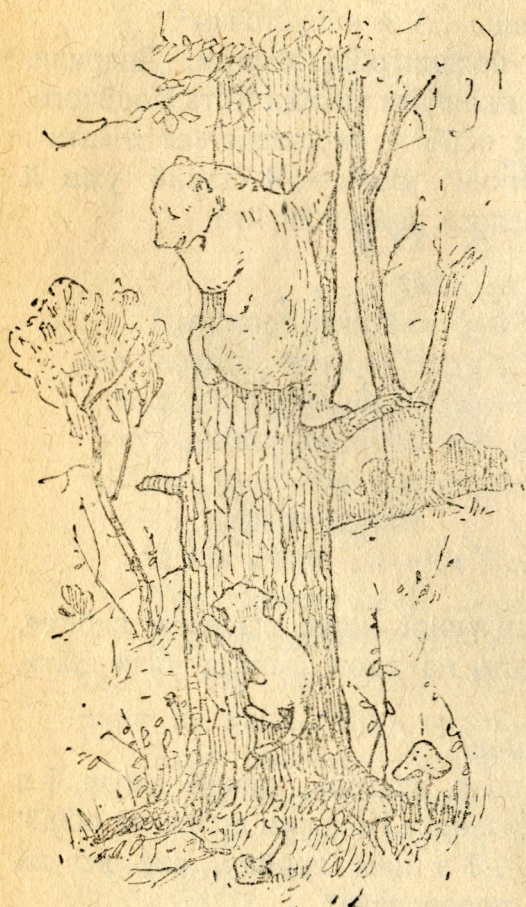
Зайчик прибігає до них та й каже:

— Ховайтесь,—казала лисичка,—бо він як прийде, то геть усіх подушить нас.

Почали ховатись: ведмідь лізе на дерево, вовк сідає за кущем, кабан риється у лігво, а зайчик лізе в кущ. Коли це—веде лисичка свого Кота Коцького. Доводить його до столу, він побачив, що на столі м'яса багато та й каже:

— Ма-у!.. ма-у!.. мау!..

А ті кажуть: „От який ненажера, ще йому мало! Це він і нас поїсть“.

Наївся Кіт Коцький і простягся на столі. А кабан лежав близько столу у лігві; от якось його комар укусив за хвіст, а він хвостом—верть; кіт-же думав, що то миша, та-туди, та кабана за хвіст. Кабан схопився, та на-втеки. Кіт Коцький злякався кабана, вискочив на дерево та й подерся туди, де ведмідь сидів. Ведмідь, як побачив, що кіт лізе до його, почав лізти вгору; дерево не здержало—він до-долу — гуп! та на вовка,—мало не роздавив сердешного. Як схопляться вони в двох, як дременуть,

то тільки видко, а заєць і собі за ними—забіг не знать—куди...

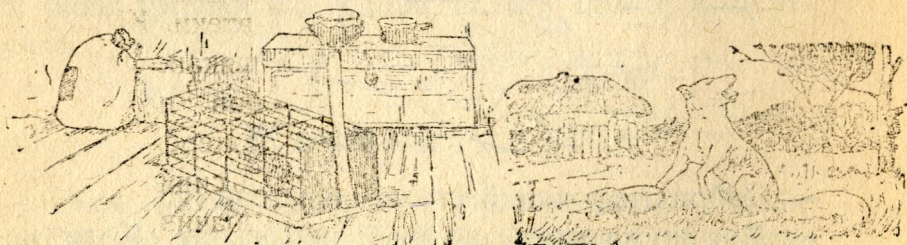
Потім позіхалися та й кажуть:
— Бач—який малий, а мало нас усіх не поїв.

Ведмідь і злодій.

Два чоловіки водили ведмедя показувати і зайшли раз у село до одного хазяїна переночувати. Хазяїн день перед тим продав годованого кабана, і хлів стояв порожній. Там і замкнули ведмедя.

Тієї-ж ночі прийшов злодій украсти кабана. Потихеньку відчинив двері й хотів увійти в хлів; тільки він переступив поріг, а ведмідь—так його й насів. Злодій з переляку почав кричати. Люде прокинулися, прибігли до хліва й ледве живого злодія одняли від лютого звіра.

Як ловлять звірів?

Рибка та біб.

Росте біб на березі та й дивиться в воду, нікого не чіпаючи. Пливе цікава рибка і вгледіла його. Припливла ближче та й каже: „Добридень, Напихайкишко!“

— Добридень. Розплюйхлібе!

Скоро-це рибка почула, зараз з плачем до матері.

— А ти, донечко, чого плачеш?

Отой біб, що сидить на березі, мене прозивав.

— Та за що-ж він тебе прозивав? Може, ти йому чим докорила?

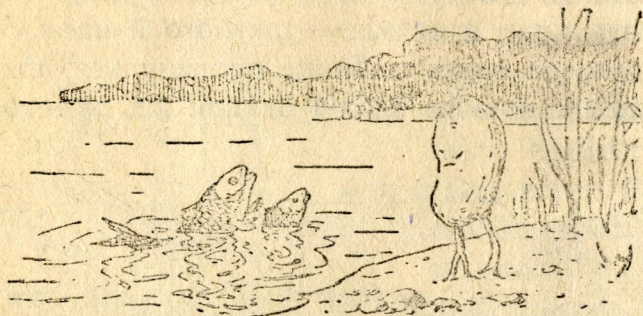
— Ні, мамо, я йому сказала: добридень, а він мені: Розплюйхлібе.

— Але, може, ти йому чим докучила?

— Ні, мамо!

— Коли ні, то ходи зо мною до нього, а я його сама запитаю, за що він тебе прозивав.

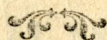
Попливли вони до берега, де ріс біб. Стара поклонилася бобові й сказала: „Добридень, ситий доме!“

— Добридень, чесний столе!—відказав біб.

— Моя дочка каже, що ви її прозиваєте. Коли це правда, то хотіла-б я знати, за що!

— Правда, я її прозивав, бо який добридень, таке й добре здоровля. Вона назвала мене Напихайкишкою, а я її Розплюйхлібом; бо я собі хоч простий бобик. але й мені честь мила.

Рибалка.

Вода шумить! Вода гуля!

На березі рибалка молоденький

На поплавець глядить і промовля:

„Ловіться, рибоньки, великі і маленькі!“

Голова та хвіст гадючі.

Гадючий хвіст сперечався з головою, кому наперед лізти. Голова каже: „Не тобі лізти наперед, бо в тебе немає ні очей, ні ушей“.

Хвіст каже: „Проте, у мене сила є, я тебе соваю; а як схочу та обкручусь круг дерева, то ти й з місця не зворухнешся“. Голова каже: „Ну, то розійдемося!“

І хвіст, відірвавшись від голови, поліз сам. Та тільки, як він одліз трошки від голови, заліз у щілину й шурхнув униз.

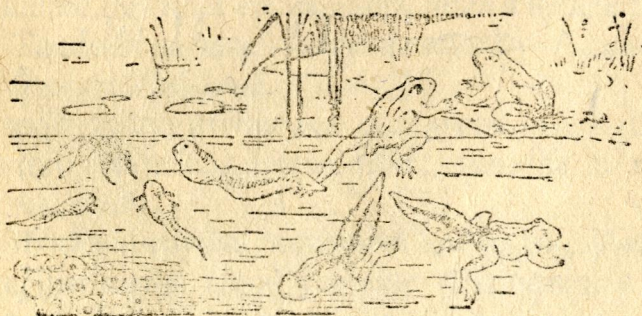
Жабенята.

— Знов кухлем бавишся?—гримала мати на Михайлика.—Скільки вже разів я тобі наказувала, щоб не брав кухля! хіба він на те, щоб ним бавитись?

— Я, мамо, ним не бавлюся,—відповів Михайлик,—дивіться, скільки риби я ним наловив у ставку. Ось гляньте... Тільки дрібна дуже й чорна якась.

Мати взяла кухоль, зазирнула туди та-аж жахнулася.

— Пху! Пху!—плюнула вона й геть вилила з кухля воду.—Ну, й рибалка! І сміх, і горе з таким рибалкою! Тільки кухоль запотанив.

— На що-ж ви рибку повикидали? — трохи не плакав Михайлик.

— Рибку? Хіба-ж то рибка, дурненький? То-ж пуголовки,—сказала мати й понесла кухоль у сіни миги.

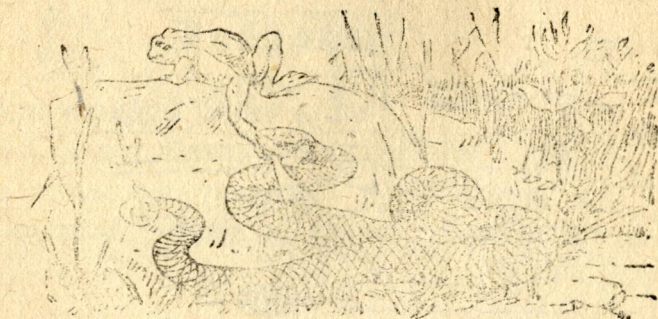
— Пуголовки? — здивувався Михайлик,—що воно за „пуголовки?“

Що-дня бігав Михайлик до ставу дивитись на ті чорненькі кульки з довгими слизькими хвостиками. І побачив він, що за п'ять день у тієї риби, що був наловив він мамі, повитикались ніжки—спочатку передні, а далі й задні; а хвіст куцішав, куцішав, потім і зовсім одпав. Придивився пильненько Михайлик, аж то жабенята. Повискакували з води й геть чисто вкрили спориш на березі, аж чорно. Згадав Михайлик, як він кухлем рибку ловив і зареготався.

— Чого ти? — здивувався Петрусь, що поблизу шпурляв грудки у воду.

— Де вони беруться оті... пуголовки?

— Де? То-ж жаби кладуть у воді ікру, а з неї ото вилуплюються пуголовки, а з пуголовків робляться жабенята. Ач, скільки їх. Добре, що не шкодливі, а то накоїли-б лиха.

Чим живляться ці тварини?

Казка про комаху.

I.

Як народилася комаха,—ніхто того не знав.

Це було весняного соняшного дня. Комаха обвела навкруги очима й промовила:

— Гарно!

Розпустила свої крилечка, потерла тоненькі ніжки одна об одну, ще раз поглянула навкруги й промовила:

— Як гарно! Як хороше! Яке сонечко тепленьке, яке небо блакитненьке! Яка травиця зелененька!—Гарно,— гарно! І все мое!

Ще потерла комаха ніжками й полетіла. Літає, милується всім і така рада! А внизу травиця так і зеленіє, а в травиці червоненька квітонька сховалась.

— Комахонько, до мене!—кликала квітонька.

Комаха сіла на землю, злізла на квітоньку й припала до солодкого квіткового соку.

— Яка ти добра, квітонько!—промовила комаха, утираючись ніжками.

— Що добра, то добра, та лихо,—ходить не вмію!—скаржилася квітонька.

— Все-таки у світі гарно—казала комаха,—і все мое..

Не встигла вона цього ще й доказати, як де не взявся волохатий чміль, та до квітоньки:

— Дж-ж... хто вшелезався в мою квітоньку?... Дж-ж, хто п'є солодкий мій сік?... Дж-ж... Ах ти, погана комахо, геть звідціля! Дж-ж... Геть звідціля, поки я не дав тобі меду!

— Та що-ж це таке!—загула комаха.—Аджеж це мое.

— Дж-жж... ні мое!

Комаха ледве втікла від сердитого чміля. Вона сіла на травицю, облизала ніжки, які замазала в квітковий сік, та лає чміля.

— Який він грубий, нечемний цей чміль... Аж дивно... Ще вжалити хотів. Це-ж усе мое—і сонечко, й травиця, і квітоньки...

— Ні, вже вибачайте, мое, — промовив волохатий черв'ячок, що ліз по стеблині.

Комаха догадалася, що черв'ячок не вміє літати, й говорить сміливіше.

— Вибачайте мені, черв'яче! Ви помиляєтесь... Я вам повзати не забороняю, але й ви мене не чіпайте.

— Гаразд, гаразд... Ось тільки не чіпайте моєї травиці. Я цього страшенно не люблю, — сказати вам правду... Чи мало вас тут літає. Ви — нарід легкодухий, а я, черв'ячок, серйозний, я завжди замислений... Кажучи по правді, — мені все належить... Ось злізу на травицю і ззім, злізу на яку квітоньку і теж ззім... До побачення!

II.

За кілька годин комаха дізналася чисто про все, а саме: що, крім сонечка, блакитного неба й зеленої травиці, — є ще й сердиті чмілі, серйозні черв'ячки й різні колючки на квітках. На душі у неї стало гірко. Комаха аж сердилась. Та й як же — подумайте самі! — була певна, що все належить їй, що все для неї, а тут тобі на! — Те ж саме й інші кажуть. Ні, це щось не так... Не може цього бути!

Летить комаха далі й бачить — вода.

— Аж ось мое — загула вона весело. — Моя вода... Ох, як весело!... Тут і травиця й квітоньки!

А на зустріч комасі летять інші комахи.

— Здорова, сестрице!

— Здорові, любі! А то вже мені аж надокучило самій літати. Що ви тут робите?

— А ми бавимося, сестричко!... Іди до нас. У нас весело!... Ти давно народилася?

— Тільки сьогодні... Мене ледве чміль не вжалив, потім я бачила черв'яка... Я гадала, що все мое, а вони кажуть, що все їхнє!...

Комахи заспокоїли сестрицю й покликали базитися до гурту. Над водою таке піднялося, що й світу не видко: комахи кружляють, у ступки грають, пишцять.

Наша комаха, задихаючись од радощів, скоро зовсім забула про сердитого чміля й поважного черв'яка.

— Ох, як хороше!—тихо мовила вона, захоплюючись забавкою.—Все мое: і сонечко, і травиця, і вода. Чого інші гніваються?—зовсім не розумію! Все мое, але я нікому не бороню жити. Літайте, гудіть, бавтесь,—я дозволяю.

Побавилась комаха й присіла на осоку одпочити. Треба ж одпочити? Справді-ж? Милується, комаха, як гуляють її сестри; коли-це, зненацька, як шмигоне горобець повз них, ніби хто камінець шпурнув.

— Ой, ой!—закричали комахи й кинулися,—хто куди.

Коли горобець зник, не дохватало цілого десятка сестриць.

— Ну, й харцизяка!—лаялась стара комаха.—Цілий десяток зів!

Це було гірше за чміля. Комаха почала боятися й сховалася з іншими молодими комахами ще далі в болотяну траву.

Але тут знову лихо: двох комах ззіларибка, а двох жаба.

Добре, що комах було багато, й нестачі не видно. Та до того прилетіли ще нові комахи, які тільки-що народилися. Вони летіли й пищали:

— Все наше... Все наше...

— Ні, не все наше,—крикнула їм комаха.—Єсть ще сердиті чмілі, задумливі черв'яки, гидкі горобці, риби й жаби. Будьте обережні, сестриці!

Але надходила ніч, і всі комахи поховалися в очерет, де було так тепло. Посвітилися зірки в небі, зійшов місяць, і все одбилось у воді.

Ох, як хороше було!

— „Мій місяць, мої зорі“, думала наша комаха, але нікому про це не казала, щоб хто не одняв ще й цього

III.

Так прожила комаха ціле літо. Багато зазнала вона

веселого, але багато було й гіркого. Двічі її ледве-ледве не вхопила метка берегівка, потім непомітно підкралася жаба,—та чи мало в комахі всяких ворогів?..

Були й радощі. Зустріла раз комаху иншу таку-ж, як і сама, комаху, з волохатими вусиками. Та й каже:

— Яка ти гарна!... Давай жити вкупі!

І почали жити вкупі,—дуже добре жили. Всюди вкупі—куди одна,—туди й друга. Не помітили, як і літо проминуло. Почались дощі, холодні ночі. Наша комаха нанесла яечок, сховала їх у густу траву й сказала:

— Ох! як я втомилася!

І хто не бачив, як комаху вмірала.

Та вона й не вмерла, діти, а тільки заснула на зиму, щоб по-весні знову прокинутись і знову жити.

Д. Мамін-Сибіряк

М е т е л и к.

З гусениці—метелик став,
Хороший, золотий, аж сяяв, аж блищав,
На других гусениць і не дивився...
А ти-б, метелику, не дуже-то гордився,
Бо недавно сам з гусениці вродився.

Л. Боровиковський.

Дивне перетворення.

(казка).

Летів жук; летів, стомився й присів відпочити на бузку. Сидить і навкруги дивиться. Зирк,—а на верхній гілці, під найбільшим листочком, якийсь-то черв'як при-
тулювся й обгризує листочок, та так ловко, ніби
ножницями його крає.

Здивувався жук: що воно таке? Підсів ближче, привітався.

— Здоровенькі були!

— Доброго здоров'ля!—почулася чемна відповідь.— Тільки я не черв'як, а гусениця.

— Гусениця? Бачите, я—ніколи раніш не чув про таких,—промовив, трохи засоромившись жук.

—Так, так! сьогодні я гусениця, але через день або два я перетворюсь у ляльку, а потім у чепурного метелика. Жук навіть рота роззявив од здивування.

— От, так штука! Скажіть, гусенице, ви не жартуєте?

— А ні трішки. Прилітай через два дні, то сам побачиш.

— Добре,—сказав жук і полетів.

Через два дні, як було сказано, прилетів жук подивитися, що робить гусениця, а гусениці й сліду нема.

— Отже, обдурила вона мене,—подумав жук і хотів, було, летіти назад; коли глянув на стару березу й бачить, що в дуплі її примостилася якась дивна річ, глянути—ніби довгасте загострене з одного кінця яечко.

— А це що таке? загув жук.

— А це я, ота гусениця, а тепер лялька!—почулася відповідь.

— Дивно! Ну, а в метелика ти скоро перетворишся?—спитав жук.

— Почекай, буде й це. Ти, от прилітай сюди частіш, тоді й побачиш.

Приветів жук через кілька день до старої берези й бачить, що сидить на її стовбурі великий, чепурний метелик і розправляє на сонечку свої крильця.

— Здоров, жуце! — привітав він жука.—Ти як раз вчасно прилетів, я тільки сьогодні вранці перетворився з ляльки в метелика й зараз маю летіти, щоб підкрепити свої

сили солодким квітковим соком. Ну, як тобі подобається
мое вбрання?

— Дуже гарне,—одказав жук.

І він сказав правду: метелик був дуже гарний.

Шведер.

Метелик і гусениця,

*„Тидко на тебе й глянуть, препоганий
вразже!“*

Метелик гусениці каже.

*А вона: „Овва! Звідкиль такий узявся?
Забув, що вчора робаком валявся“.*

Комар і овід.

(КАЗКА).

Летить овід, дивиться: коли-ж у холодку під кущи-
ком сидить комар. Овід і каже йому:

— Полетім, брате, за-кумпанію!

— Е, тобі добре летіти, а в мене самі ребра, я сонця
боюся.

— Ну, прощай же, коли так!

— На добре здоровля!—одказав комар.

Тільки-що сіло сонечко, комар летить і пісеньку
співає, а сам думає: „Стріну коня або чоловіка, то ззім!“
Коли—глянь: на сухій гільці сидить овід та куняє.

— А, здоров, брате!—сказав комар, штовхнувши
овода ногою.

— Здоров!—одказує з-просоння овід.

— Полетім, брате, тепер за-кумпанію.

— Не полечу: холодно, та й боюсь, щоб жупан не заросити.

— Прощай-же! Видно, овід комареві не товариш.

— На добраніч!—одказує овід, потер задніми ніжками та й захріп.

П і с е н ь к а.

(народня пісня).

Ой, летів жук, жук,—	Та правую ручку!
Та у воду—пук!	Лазив жук по долині.
Прибігає жукова мати	А жучиха по калині
Жука рятувати.	Грай, жучку, грай,
— Подай, подай, жучку,	Будеш мати добрий край.

Метелик і капуста.

Легенький, як вітерець, метелик над квітками
Літав, сідав то на квасолю, то на мак.
Капуста, що колись своїми пелюстками
Його живила, каже так:

— Прилинь до мене, сядь хоч на одну хвилину,
Мій сину...

— Пху! Не видав твого дурного качана,
Капосто навісна!—

Сказало мале летюче:

— „Ти бачиш убрання блискуче?
Його я понесу в рясний садок
До гарних, до пахучих квіточок.

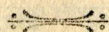
Йому на цюю горду мову
Капуста каже знову:

— Згадай, мій сину, ти тоді не величавсь,

Як був ти гусінню та мною годувався,
Але таких, як ти, на світі є доволі,

Що в кращій долі
Забули рід і хати відреклись,
Що годувала їх колись.

В. Самійленко

Хоробрий коник.

(казка),

Такий хоробрий був коник, що й розказати не можна: нічого не боїться, зо всіма ладний силою помірятися.

— Я нікого не боюся,—казав він, сівши на високій билинці.

— Авже-ж,—відказували сонечко й рослинна воша,—ти-ж—відомий сміляк, це всі знають.

— То-то-ж,—обізвався поважно коник і поворушив вусами. І він був такий певний в своїй силі й хоробрості, що ладен був битися з людьми.

— Що це вони справді задумали траву на луках косити? Мені це зовсім не подобається. Луки належать мені, я тут хазяїн, і нікому не дозволю розпоряджатися! От, я їм уже покажу!

Розсердився коник не на жарт, і, запримітивши, що ліг стомлений косар, Яків, під кущем відпочити, пострибав до нього.

— Ну, держись тепер,—зацвірінькав коник,—я примушу тебе відціля піти.

Вистрибнув він Якову прямо на чоло, сидить вусами рухає й не знає, що далі робити: Яків спить і не ворухиться.

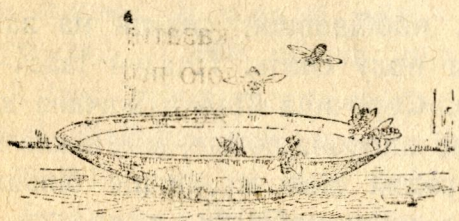
— Спробую я його вкусити,—промовив коник, розправляючи свої міцні щелепи.

Повів Яків зо-сну рукою по виду, ухопив коника за задню ногу й одірвав її геть.

Вскочив у лихо коник, погано йому без ноги стрибати. Але, хоч і без ноги, проте хоробрости це йому не збавило. Зустрівся він з сонечком і рослинними вошами й такого жаху наговорив про бійку з Яковом, що ті ледве не зомліли від страху.

І виходило з оповідання коникового, що в бідного Якова дві ноги обірвано, і він з ляку, не оглядаючись, побіг додому й косу свою кинув. От як коник його нажахав, дарма що в самого однієї ноги нема.

Шведер.

Чим живляться ці комахи?

ТОВАРИСТВО Й ПРИЯТЕЛЮВАННЯ.

Приятелі.

I.

У хаті тихо. Мати, пообідавши, сидить на лаві біля віконця. Батько на полу спить. Плазун Івась—оце—тільки встав і обідає. Сорочина його підкачана до самого нагрудничка, в руці здорова ложка, між ніжками в мисочці молочко. Івась радий молочку, а ще більше ложечці—втіха дитині, що вміє набирати, а про те й байдуже, що не попадає в рот.

На печі кіт Мурко, приятель Івасів, теж тільки-що встав і потягається. Стукнув Івась ложкою, й кіт скочив на землю: „Няв! Няв!“ до Івася, цеб-то. „Здоровенькі були! їсти хочеться!“ Івась аж затремтів, так зрадів приятелеві; ніжками соває, рученята ходором ходять, а ротик і рад-би припросити, та тільки „ні ні ні“, цеб-то: „сюди! сюди! до кумпанії!“.

Мурко потерся об спину Івасеву, насторочив хвіст, дістав кінчиком до рота, та й—голову в миску, з язика зробив ложечку—хлюп! хлюп! А Івась радіє, й на голову приятелеві лле молочко, й на спинку.

Вдовольнився приятель, обмився гарненько і став потишати Івася. Недалечко лежав клубочок; от, Мурко—торк його хвостом, буцім то нехотя, і клубочок танцює в лапах, а Мурко піддає йому руху. Івась радіє та сміється. Втомився, мабуть, кіт, та й Івась натішився. Приліг Мурко під лавою біля обніжка, наче заснув. Івась теж став позіхати та очиці терти руками. Тихо стало...

II.

От, з-під полу виглянула мишка: поживитися, мабуть, хотіла кришечкою, і байдуже їй, що Івасів приятель за обніжком. Зашаруділа вона соломкою. Мурко схопився, стоїть як укопаний: вушка насторожив, хвостом повів, спинку зігнув, лапки наготовив, не зводить очей з неї; а далі—скік! „Піймаві!“ кричить він тоді до Івася. А Івась радіє, аж не всидить, і поплазував під піл до приятеля.

Мурко не голодний, а до іграшок охочий: випустить мишку, а вона й рада—біжить, що має духу. Мурко—скік—і знов мишка „пі-пі!“ в зубах.

А Івась утішається та сміється. Славненький звірок—мишка! „Дай, дай, дай!“ кричить Івась, ручки простягає. — „Не ру-у-ш!“—на це йому приятель.

„Еге! дуже тебе боюся“. Івась—хап приятеля за хвіст!

„Не лі-і-зь!“ галасував Мурко та й запустив пазурі в руку!...

А мишка тим часом—у дірку!

Д в і м и ш і.

(БАЙКА).

Попеляста із рудою,	„Ой, кумасю, тричі рідна“,
Миші покумались;	Каже польовая,
Це-б сказати, з польовою	Особливо той, що тріпа
Хатня родичались.	Ввечері крильцями,
Ото, раз вони зустрілись	Той нас, кумцю, що-дня сіпа
Десь на огороді.	Цілими кущами“.
Одна одній розжалілись	—„Цеб-то кібець, моя кришко?“
Об своїй пригоді.	Є чого боятись!

Бо від нього у норишку Скільки я у полі, бідна,
Легко заховатись. Лиха наприймала!
Наше ж, кумцю, хатне лихо Очі сплющить, вурчить тихо,
В запічку дрімає. Мов недобачає.

А як виткнешся на пашу,
Чортом враз зіскоче,
Кібче гірко сестру нашу
Тільки та піскаче“.

І. Маміжуря.

Два товариші.

(НАРОДНЯ КАЗКА).

У одного бідного чоловіка конячка одним одна була, та й ту на превелику силу до весни дозімував, а навесну тільки живу вивіз на луку.

Ото, як зачала та конячка гризти траву, то трошки й подужчала. Скоро на ноги підвелась,—й пішла далі, од вітру валючись.

Ото, йде,—коли зустрічає її Прало, такий кінь великий та дужий, що ніякого звіра не боїться,—та й каже:

— Здоров був товаришу!

Глянув кінь на товариша й подумав: „Це не мені товариш“—та й одказав:

— Доброго здоровля!

Ото, й пита ситий худого:

— А куди ти йдеш?

— Та йду світ за-очі

— Та й я туди-ж! так, нумо товаришувати!

— То й нумо!—сказав худий кінь.

Пішли вдвох.

Ідуть та балакають; ситий і каже:

— Скажи мені, як тебе звуть?

Худий одказав:— „Пакінь“.

— А я—Прало,—сказав ситий,—ходімо-ж тепер на залізний тік пробувати сили, хто дужчий.

— Ходім!—сказав тоненьким голосом Пакінь,—бо він і світові не рад.

Прийшли на тік. Прало каже:

— Бий, Паконю!

А той:—Бий ти!

От Прало як ударить, то аж тік гнеться; а Пакінь як ударить, то огонь креше. Ото, Прало й задумався. Який же він сильний, мій товариш: я як ударю, то искри не сиплються, а тільки тік гнеться, а від його сиплються искри!“ А того й не знав, що Пакінь підкований: хазяїн на зіму підкував та й забув відірвати підкови, як на луку витяг.

От, Прало й каже до Паконя:

— Ходім, каже, товаришу, ще до моря: хто більше води видме?

— Ходім,—сказав Пакінь.

Пішли. От, Прало як дмухнув, то за-малим риби за хвіст не вхопить, аж до сухого продимає. А Пакінь похнюпив голову в воду, язик висолопив, бо тільки живий. Щука думала, що м'ясо,—хіп його за язик! а Пакінь—кляц її зубами!—та й каже до Прала:

— А що, товаришу, чи ти що піймав?

— Ні,—сказав Прало.

— А я піймав!

Ото, глянув Прало на Паконя та аж злякався, що таку щуку велику держить Пакінь у зубах, та й каже:— „Ходім, товаришу, варити цю рибу. А сам тільки голову чухає; поглядає на Паконя та й дума: „Оце, знайшов товариша не за свої гроші“.

Розіклали вогонь, щоб варити ту рибу. Прало й каже

— Сиди ти, товаришу, тут, біля вогню, а я дров принесу.

— Ну, й добре!—сказав Пакінь; сів і голову похнюпив: сказано—три чисниці до смерти; а сорока думала, що не живий, та—хіп його за язик! А Пакінь—клац зубами! та й держить у роті. От, Прало приходить, а Пакінь пита:

— А що, товаришу, чи піймав що?

— Ні,—сказав Прало.

— А я піймав!—одказав Пакінь.

Дивиться Прало, аж справді держить сороку в зубах Пакінь. Здивувався Прало й каже:

— А де це ти, товаришу, взяв сороку?

— Е, товаришу,—сказав Пакінь,—я під небесами літав та й піймав!

Дуже зажурився Прало та й каже:—„Е, це не мій товариш: коли він рибу в морі ловить і птицю по-під небесами, так куди мені зрівнятися! хоч я дужий і дуби з корінням ламаю, та я птиці по-під небесами й риби в морі не піймаю!“ Отак думав Прало сам собі й міркував: яким-би побитом од Паконя втікти?

Ото, й каже, подумавши, Прало:

— Вари, товаришу, а я піду, може, ще дров принесу.

— Добре,—сказав Пакінь.

І пішов Прало, та навкруги, та навітікача!—біжить, озирається та й каже:

— Нехай тобі лихо! ти не по моїй силі,—хоч-би як утікти від тебе.

Біжить Прало, коли зустрічає вовка. Вовк до нього:

— Здоров-будь, Прало!

— Здоров, вовче, та мовчи!—сказав Прало тихим голосом.

— А що там таке? Розкажи!—сказав вовк.

— Ось-що!—став Прало розказувати:—зустрівся я

з товаришем і хотів з ним побрататися; пішли силу спробувати — хто дужчий. — То, як тискажеш? Я як ударю, то залізний тік гнеться, а він як ударить, — то вогонь креше. Ото, пішли воду дуту в море; то я як дмухну, то аж до сухого, а він і рибу піймав. От, пішли варити тую рибу, — то як на твою думку? — я поки дров приніс, а він уже й сороку піймав! Так, я оце подививсь, що не по моїй силі, та й давай тікати від нього.

— Та як же його звуть? — спитався вовк Прала.

— Пакінь — сказав Прало.

— Е, так я таких умію підголювати, — сказав вовк, — тільки покажи, де він.

— Ні, — сказав Прало, — я тебе туди не поведу, а покажу: ген-там, на долині, під могилою, вогонь палає — то товариш мій, Пакінь, розкладає.

Подивився вовк, увесь затрусився й сказав:

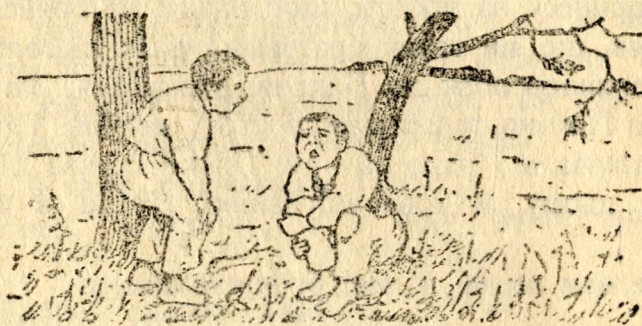
— Сиди-ж ти, Прало, та дивись, а я піду й тобі шкуру принесу на чоботи, щоб нікого не боявся, а нам віри йняв, що ми таких братчиків уміємо підголювати.

Ото, пішов вовк до Паконя, розігнався, хогів плигнути на Паконя, та й попав просто у вогонь. Попік лапи та на втікача, а Прало за ним! Тільки курява піднялася.

На цьому й товаришуванню Прала з Паконем кінець.

Оце, вам казка, а мені бубликів в'язка.

Розкажіть, що тут намальовано.

Лисичка, звірі та янілко.

(НАРОДНЯ КАЗКА).

Пішла лисичка-сестричка мандрувати—іде день, іде два; біжить зайчик-Степанчик.

— Лисичко-сестричко, куди ти йдеш?

— Мандрувати.

— Візьми й мене!

— Так багато буде.

— Дарма!

От, пішли вже вдвох. Ідуть день, ідуть два;—іде вовчик—братік.

— Лисичко-сестричко, куди ти йдеш?

— Мандрувати.

— Візьми й мене!

— Так багато буде.

— Дарма!

Пішли втрох. Ідуть день, ідуть два,—іде ведмідь.

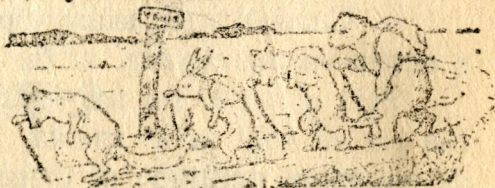
— Лисичко-сестричко, куди ти йдеш?

— Мандрувати.

— Візьми й мене!

— Так багато буде.

— Дарма!

От ідуть день, ідуть два; аж чоловік яму копає.

— Чоловіче, ми тебе ззімо.

— Подождіть - же,—каже,—поки я ями докопаю, хмизом затрушу: попереискаєте до мене, тоді й ззісте.

— Копай-же, та швидче!

Докопав той чоловік яму, хмизом затрусив; стали вони скакати та й попадали всі в яму. Сидять день, сидять два,—схотілося їм їсти. Лисичка й каже:

— Давайте ззімо того, у кого погане ім'я: „лисичка-сестричка“—добре, „зайчик-Степанчик“—добре, „вовчик-братік“—добре, ведмідь,—погане.

Узяли ведмедя й розірвали. Лисичка-сестричка тушу ззіла, а кишечки під себе поховала, та, як не стало вже в тих чого їсти, вона витягла ті кишечки з-під себе й їсть.

— Що це ти, лисичко-сестричко, їси?

— Та, це я кишечки з себе тягну та й їм.

Ті дурні пороздирали собі животи, вона й їх поїла. Сидить день, сидить два,—аж прилетів якіл, сів на дуба та й клюка.

— Якілку-братіку, визволь мене з цієї неволеньки!

Якіл зараз—що клюк, то й дрюк: наворочав їй повну яму дуб'я, вона й вилізла.

— Спасибі тобі, якілку-братіку, що визволив з цієї неволеньки; тепер як-би ще нагодував.

Якіл зараз полетів у степ, а там дівчина саме ко-сарям обід несла. Він і давай перед нею биться, наче бідбитий. Дівчина страву поставила та — за ним, а лисичка підбрала й той борщик, і кашу, і молочко, та ще й глечик побила.

— Спасибі тобі, якілку-братіку! Визволив ти мене з неволеньки, нагодував, як би ще й напоїв.

Якіл полетів, аж ось—везе чоловік барило на степ. Він сів на чолі та й клюка. Чоловік—як розсердиться, як вихопить притику, як учеше по барилові!—потрощив його, вода розлилася, а лисичка й напилася.

— Спасибі тобі, якілку-братіку! Визволив ти мене з неволеньки, нагодував і напоїв; як-би ще й насмішив!

Якіл полетів у слобідку, а там молотив чоловік з сином, та такий лисий, як коліно. Якілко й сів йому на лисину. Старий хотів зігнати.

— Стійте, тату, я його вб'ю!

Та—як учеше батька ціпом по лисині!

— Спасибі тобі, якілку-братіку! Визволив ти мене з неволеньки, нагодував, напоїв і насмішив; як би ще настрахав

Якіл знов у степ полетів, сів чабанові на горба та й клюкає.—Чабан як розсердиться, як учеше герлигою по драбині!—розбив гарбу. А собаки почули—та за якілком, а той—туди, де лисичка! Побачили її собаки, та — за нею! Гнались, гнались, аж поки в нору загнали. Сидить вона там, сама себе питає, сама й одказує.

— Очіці мої, що ви робили, як тікали?

— А ми все дивились через кряж та через долину, через кряж та через долину.

— Я вам за це окуляри куплю. Ніжки мої, ніжки, що ви робили, як утікали?

— А ми бігли швидко та рідко, швидко та рідко.

— Я вам панчішки куплю. А ти, хвосте, що робив?

— А я через пень та через колоду, через пень та через колоду, щоб тебе Сірко-Білко звів!

— Так ти—такий! Нате вам його, собаки!

Вистромила з нори хвоста, собаки витягли її, та на тому й життю лисиччиному кінець.!

Що було, й що мусить бути.

Багатим завжди було гарно жити, але бідним людям було за царів дуже зле. Землі в них було дуже мало. Все, що здобували вони, мусили відносити, як податок, владі. За ці податки не будували їм доволі ні шкіл, ні лікарень. Жив нарід у темряві і гинув без лікарської допомоги.

Але сталося те, що повстав нарід проти царя й захопив владу в свої руки. Він сам став будувати свою долю, сам став розподіляти свої достатки. У кожному селі утворено свої комітети незаможних, які мусять дбати, щоб усім жилося гарно й спокійно, в достатках. Але не досить мати владу в своїх руках, треба ще знати, що гарне й корисне для життя, і що зле.

Для цього треба просвітити нарід. Треба дати всім добру науку. У кожному селі треба мати стільки шкіл, щоб усі діти навчалися в них, і щоб не було неграмотних.

Треба, щоб нарід зрозумів, що гарне життя можна збудувати тільки спільно, гуртом, з доброї волі всіх.

Єдність трудящих.

Всіх робітників визискують багаті люде. Використовують їх працю по шахтах, заводах, фабриках. Тримують їх в злиднях, пригнічують і не дають їм волі та прав.

Для боротьби з багатирами робітники всіх країн мусять об'єднатися в одну могутню спілку. Тільки об'єднавшись у таку велику громаду, вони зможуть добути собі й волю, й достаток.

Давно вже великі проводирі робітників виголосили величне гасло: „Пролетарі всіх країн, єднайтеся!“

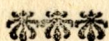

Жалібний марш.

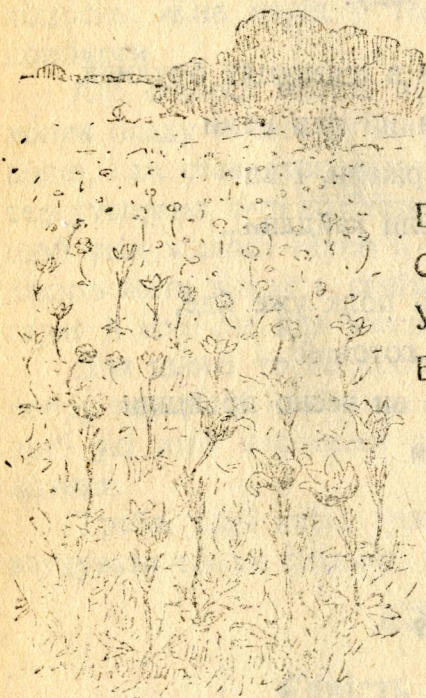
Ви жертвою в бою нерівнім лягли
З любови до свого народу,
Ви все віддали, що за його могли—
І щастя, і честь, і свободу.

Не раз ви конали в в'язницях брудних.
Свій суд беззаконний над вами
Катюги—судді вирікали, і ви
На смерть волочили кайдани...

За вами борців свіжий полк уже йде,
На смерть і погибель готовий!..
Прощайте-ж, братове, ви чесно пройшли
Велику дорогу любови.

ПРИРОДА В КАЗКАХ, ОПОВІ- ДАННЯХ, БАЙКАХ І ВІРШАХ.

Весна.

Встала весна, чорну землю
Сонну розбудила,
Уквітчала її рястом,
Барвінком укрила.

І на полі жайворонок,
Соловейко в гаї
Землю убрану весною
Вранці зустрічають.

Т. Шевченко.

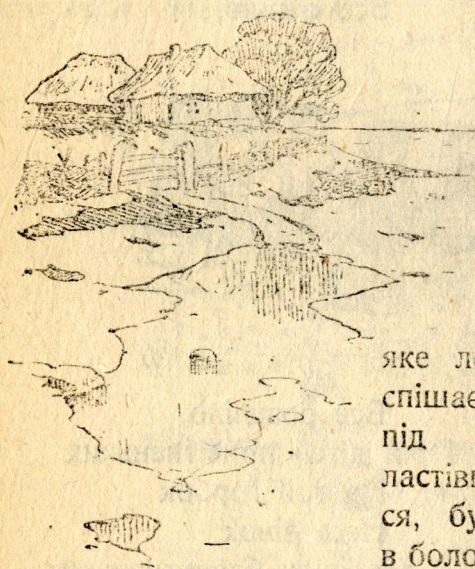

Весна йде.

Весна йде та йде. Ось, вже й небо голубе і чисте, і вода голуба, просвітчаста. Сонечко блищить і горить, гаї розвиваються; садки зацвітають; увечері десь жвакнув соловейко на листатому клені; кує зозуля на високій березі; гуде бджола; мигтять білі метелики по-над молоденькою травичкою, хрущі літають гучливі... Якийсь го-мін, гук якийсь, чи з-під землі, чи з води, чи з неба...

М. Ворчок.

В е с н а

Стане подувати тепленький вітрець, сонечко, вибравшись угору, уже геть припікає, а волики стоять біля тину, знай—вигрівають свої боки. Незабаром сніжок понявся водою; скрізь вода, степ синіє, як море, а по йому від сонця, як жар, грають іскри. Де й набереться тієї птиці: скрізь летять гуси, журавлі, лебеді; мов, яке летюче військо кудись поспішає. Жайворонки щебечуть під небесами, ластівки в'ють-ся, бугай гуде в болоті, а біля його, знай-раз-

у-раз свистить вівчарик. Усе живе, усе дише! Через тиждень і не пізнаєш степу—як рута зеленіє. Тільки—то там, то там синіє сон, та жовтіє горі-цвіт.

По садах цвітуть голубі проліски, і вишеньки, і черешеньки, і груші й яблуні обкинуті пахучим біленьким цвітом. Там що—ранку кує зозуля; цілісінький день висвистує іволга: „Покінь сані, візьми візі!“ Що-вечір співає соловейко, а на вигоні дівчата затинають веснянки, аж округи луна йде.

Веснянка.

„Весна прийшла,
Тепло знайшла!“
Кричать дівчата й хлопчики, По бороді лоскочеться.
„Цвірінь, цвірінь!
Все ожило,

Журбу покинь!“
Клопочуться горобчики. І рій дітей привітненьких
Прибіг дідок,
Зліз на горбок,—
У хаті бути не хочеться; З фіялочок блакитненьких.

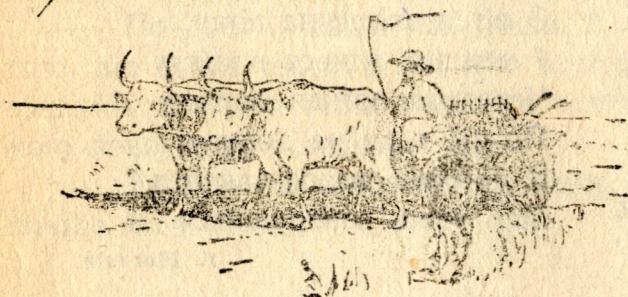
Л. Глібов.

Весняна праця.

Весна вернулася і з собою нову працю принесла. У поле з плугом, з бороною поїхав люд—весна прийшла. Щасливий той, у кого нива своя, не найнята на рік. Він з'оре ниву з насінням на добрий плід. Посіє

зерно в ній до міри, заволохить так, як слід.
Природи-ж сили молодії йому те зерно про-
чистять—за труди його тяжкї вразжася
добрих звеселять.

Що роблять люди в полі весною?

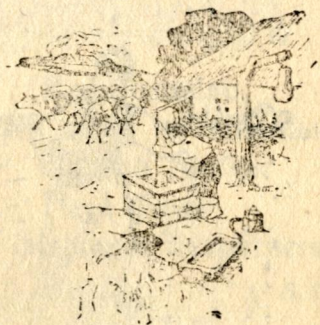

Теплим ранком.

Теплим ранком сонце встало,
Піднялось і запалало;
Що ні спало—все проснулось;
Кожна пташка стрепенулась,
З вітки злітає на вітку,
І метелик впився в квітку.
Чередник погнав скотину
По-під гори на долину;
З димарів димок завився,
Мир увесь заворушився.

Я. Щоголів.

Т е п л о.

Весна. Сніг танув під соняшним промінням. Одного теплого дня, в неділю, Санько та Яків сиділи собі на призьбі біля хати та грілися на сонці.

— Було холодно, а то стало тепло,—промовив Яків.

— А чого стало тепло?—спитав Санько.

— Того, що весна настала,—одказав той.

— А весна чого настала?—знов спитав Санько.

— Того, що стало тепло,—одмовив Яків.

— Ну, добре ти міркуєш: чого руки чорні?—Того, що в сажі. А чого вони в сажі?—Того, що чорні,—сказав Санько, усміхаючись.

— Ну, а по—твоему, як треба казати?

— По—моему треба казати: руки в сажі, бо сажа прилипла до рук, а коли-б не прилипла, то руки од неї не почорніли б.

— У тебе все не по-людському. Ну, а чого-ж стало тепло?

— По—моему весна наступила, й стало тепліше од того, що сонце тепер дужче гріє землю ніж зимою, бо соняшне проміння тепер падає на землю пряміше, а зимою воно падало косіше.

— Та хіба—ж сонце зимою збоку, а тепер прямо? — спитав Яків.

— Еге. Авже-ж, зимою сонце нижче, а тепер воно вище. У літку-ж воно буде ще вище, пряміше.

— А що-ж, як прямо?—пспитав Яків.

— А то, що коли прямо над землею, то й гріє дужче; од печи теж дужче гріє тоді, як стоїш прямо, ніж тоді, як стоїш збоку печи.

М. Комаров.

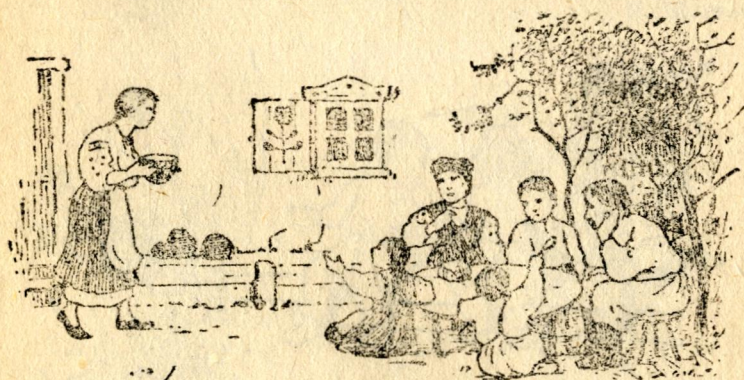

Весняний вечір.

Садок вишневий коло хати.
Хрущі над вишнями гудуть.
Плугатарі з плугами йдуть.
Співають, ідучи, дівчата,
А матері вечерять ждуть.
Сім'я вечера коло хати;
Вечірня зіронька встає,

Дочка вечерять подає;
А мати хоче поучати,

Маленьких діточок своїх.
Сама заснула коло їх.

Та соловейко не дає.
Поклала мати коло хати

Затихло все..Тільки дівчата
Та соловейко не затих.

М. Т. Шевченко.

Л і т о.

Душно, аж дихати важко... Небо, і луки, і поле
Полум'ям сонце палає, В хвилях прозорих одбилися.
Ані дихне прохолода, Любо та мило гуляти

В небі й хмаринки немає. Діткам отут, в холодочку,
Ледве ворухиться річка, В хвилях оцих поринати,
Верби, мов сонні, схилились. Що гомонять на пісочку.

К о с а р і.

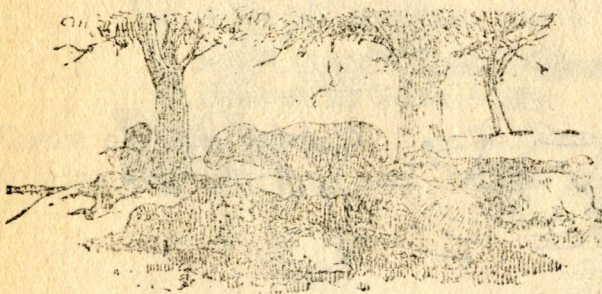
(народня пісня).

Вийшли в поле косарі	І в валочки клали щільно;
Косить ранком на зорі.	А в-вечері холодком
Де обіду покосили,	Клали в копички рядком.
Гострі коси притупили,	Завтра треба рано встати,
По обіді спочивали,	У стіжочки щоб покласти,
Потім коси поклепали.	Як стіжочки покінчаєм—
О—полудні гребли сіно	По-козацьки погуляєм.

Гей, ну-те, косарі,
Що не рано почали!
Хоч не рано почали,
Та багацько утяли!

Літом.

Жарко о-полудні; сонечко з гори так і обливає тебе теплом; пішов-би куди, так і ноги не несуть. Овечата лежать собі в холодку; воли теж полягали біля ставка;

коні, зібравшись до купи, стоять понуривши голови, тільки хвостами обганяють оводів. Шпаки—годі вже гуляти по степу хмарою, — сіли відпочивати біля

річки; так і вкрили прездоровенну тополлю, аж гілля чорніє. На що дике утя—сторожка птиця, та й те забилось собі між ситняг, завернуло під крильце голову та й куняє на озерці; кача його вода, мов той цурупалок.

Усе одпочива.

П. Маршай.

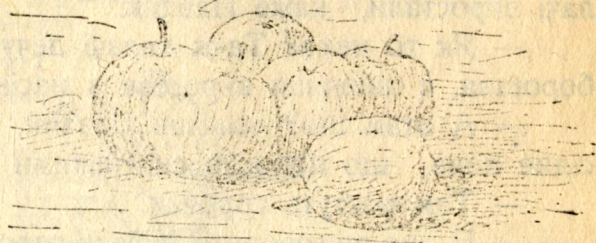
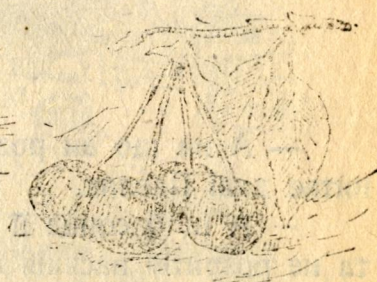

Вишеньки.

Поблискують черешеньки
В листі зелененькім,
Черешеньки ваблять очі
Діточкам маленьким.
Дівчаточка й хлоп'яточка
Під деревцем скачуть,
Простягають рученята
Та мало не плачуть.
Раді-б вишню ззісти,
Та високо лізти.

Ой, раді-б зірвати,
Та годі дістати!
„Ой вишеньки-черешеньки
Червонії, спілі,
Чого-ж бо ви так високо
Виросли на гіллі?“
— Ой, того ми так високо
Виросли на гіллі,
Як-би росли низесенько,
Чи то-ж-би доспіли?“

Л. Українка.

Ще доспіває в-літку в саду?

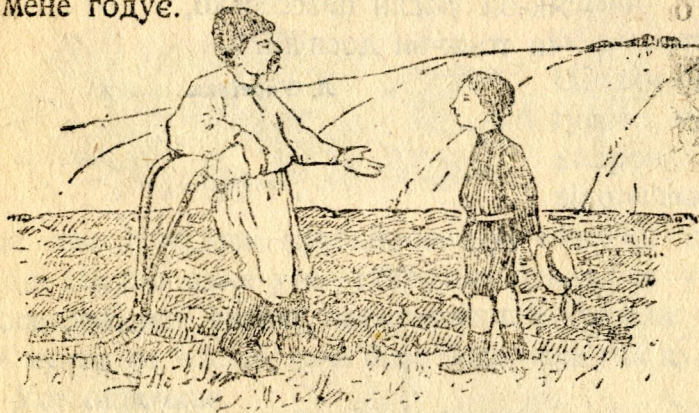
Маленький городянин на селі.

Родичі Павликові жили завжди у великому місті. Раз приїхав Павлик у село. Ходить він полем та приглядається, що роблять у полі люде.

Побачив він у полі чоловіка, що орав ниву, та й питає:

— А що, дядю, чи тяжка ваша праця?

— Праця тяжка,—відповідає йому чоловік,—але вона мене годує.

— А на що ви розриваєте землю так глибоко?—питає далі Павлик.

— А щоб сонце її глибоко вигріло. В землі сухій та не розритій насіння не проросте.

— А що виросте з того насіння?

— Калачі!

— Жартуете! Такого насіння нема, щоб з нього калачі виростали,—каже Павлик.

— Як то нема? Та-ж калачі печуть з пшенишного борошна, а пшениця виростає з насіння.

— А отам що?—спитав Павлик, показуючи на сусіднє поле, що поросло синенькими квітками?

— Там ростуть сорочки.

— Е, що ви говорите! Хіба-ж сорочки ростуть у полі?

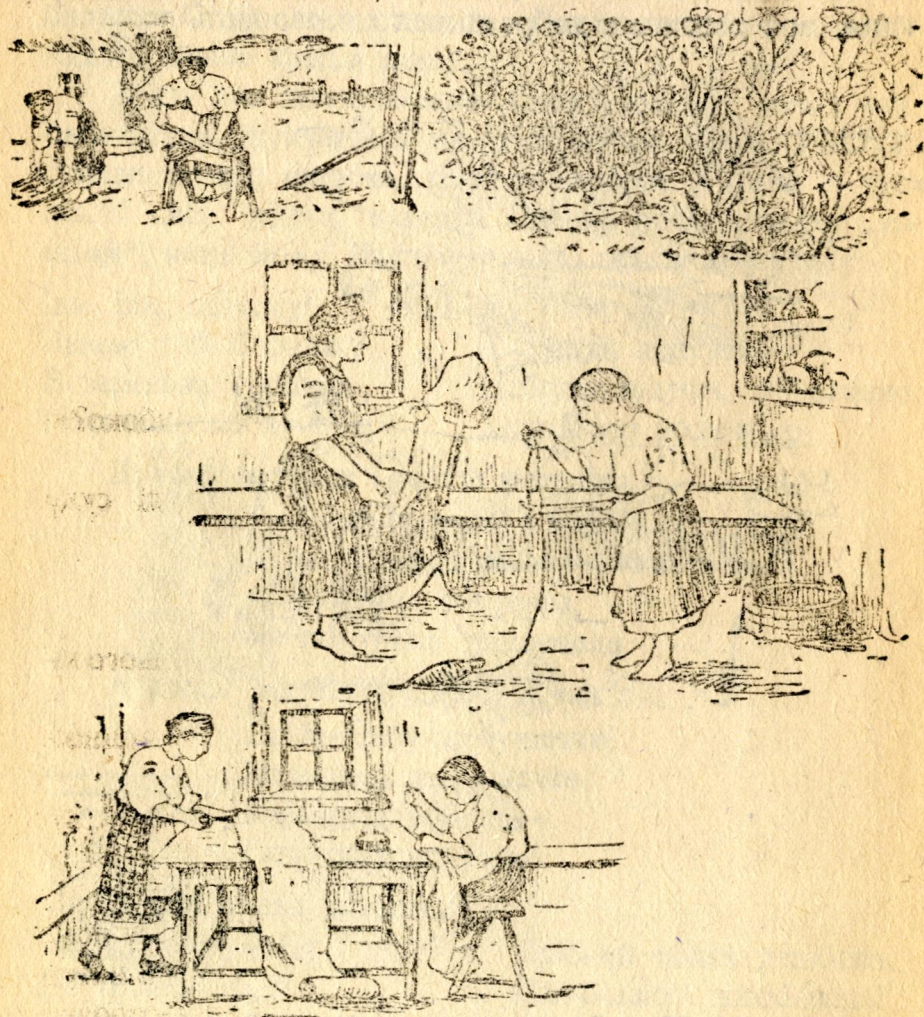
— Росте там, сину, льон, що з нього прядуть нитки, з ниток тчуть полотна, а з полотен уже шийють сорочки.

— То, може, й сукно, що з нього пошито мою свитку, виростало на полі?—спитав, осміхаючись, Павлик.

— Ні, сукно не росте, воно бігає по полю,—відповів чоловік.

— Е, це вже, бачу, ви мене дурите,—сказав Павлик,—хіба я вже такий нерозумний, щоб не знав, що сукно не може бігати!

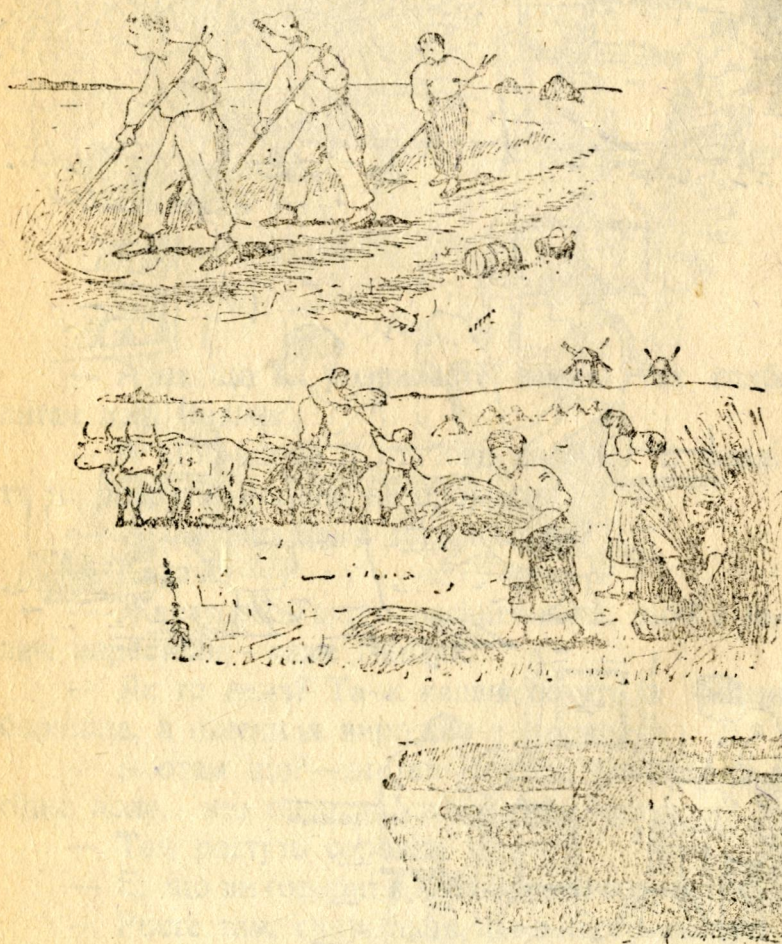
— Ні, синку, не дурю: сукно роблять з овечої вовни, а вівця бігає по полю,—навчає чоловік Павлика.

Розкажіть, як з льону шиють серечку?

Косовиця.

Косарі виходять у степ рано, до сонця. Попереду отаман, заломить бриль на бакир, шаркне по косі разів зо-два лопаткою і почне косить. За ним другий, третій,— усі витягнуться низкою по степу, йдуть мовчки, тільки коси блищать, тільки травиця та квіточки лягають на коси. У долині недалечко підпідьомкає перепелиця, а од покосів так і пахне материнкою та чебрецем; під ногами, мов розсипане добре намисто, червоніють полуниці.

Що роблять люди в полі літом?

Веселі танки.

Жнива вже одходили. Поле вкрилося копами, а подекуди копи було вже звезено додому, і на стерні пасся скот.

Сонце з неба палило. Було душно. Навіть скот ледве ходив по стерні, ліниво одмахуючись від мухи; серед пастушків не чути було сміху та веселих вигадок.

Але знаходить хмарка. Вона росте й насувається все ближче. Стало легше дихати. Повіяв вітерець, і почали падать великі краплі дощу.

Зразу все повеселішало. Скот охотніше почав скувати траву, купаючись на дощі після спеки. Пастухи сховались під широке, гіллясте дерево. Поміж їх чути стало сміх, жарти, вигадки. Іванко почав співати „дощика“, інші йому підспівували та пританцьовували:

Іди, іди, дощику!	Дубочок схитнувся,
Зварю тобі борщику	А дощик линувся—
В зеленому горщик ,	Цебром, відром, дійничкою,
Поставлю на дубочку:	Холодною водичкою

Другий заспівав і пішов у танок:

Танцювала риба з раком,
А петрушка з пастернаком,
А цибулька дивувала,
Як петрушка танцювала.

А хтось задріботів „дрібушечки“:

Дрібу-дрібу-дрібушечки,
Наївшися петрушечки,
Наївшися лободи—
Гала-гала до води!

А там пішла „пташка“:

Пташка маленька!	Дрібний мачок дзюбала.
Де твоя ненька?	Дзюб-дзюб, дзюбанець!
На маковці сиділа	Ходи, пташко, у танець!

Дощик пройшов. Сонечко вже не пекло так немилосердно, а радісно сяяло, немов-би з неба усміхалося— і до поля, і до лісу, і до пташок, і до співучих хлопчиків.

Пастушки вийшли з-під дерева й побігли скот за-вертати. Але вони все ще співали й пританцьовували на стерні. Голос Грицька дзвенів, як дзвіночок.

Ой, діждали літа
Та нажали жита,
Поставимо в копки
Та вдаримо гопки—
Гоп-гоп-гоп!

Пританцьовуючи до свого співу, Грицько посковз-нувся на мокрій землі й гепнувся так кумедно, що всі пастушки аж лягали од сміху.

О. Білоусенко.

Череда.

Згасає сонце за горою,
Спадає спека; сиза мла
Уже завісою легкою
Над синім лісом полягла.
Біжить з гори до водопою
Скотина—довго не пила;
Біжить і хмари за собою
Кури густої підняла.

Біжить... реве... Слідом за нею
Летить смуглява дівора,
Щаслива долею своєю.

Останній промінь догора.
А он—під кручею тією—
Рибалка сітку вибіра.

М. Чернявський

Вечірна пісня.

Тихесенький вечір
На землю сідає,
І сонце сідає
В темнесенький гай.
Ой, сонечко ясне,
Невже ти втомилось,
Чи ти розгнівилось?
Іще не лягай!
Світи ще годину,
Бо рано ще спати,
Милуй нас, як мати,
Теплом обгортай!

Ой, сонечко ясне,
Невже ти втомилось,
Чи ти розгнівилось?
Іще не лягай!
Без тебе так страшно
І темно на дворі,
Хоч місяць і зорі
Освітять наш край,
Ой, сонечко ясне,
Невже ти втомилось,
Чи ти розгнівилось?
Іще не лягай!

Не слухає сонце.
За гору сідає
І нам посилає
На всю ніч: прощай!
Ой, сонечко ясне,
Невже ти втомилось,
Чи ти розгнівилось?
Іще не лягай!

В. Самійленко.

Праці, з'єднані з цим відділом.

I.

1. Видіплювання, малювання й вирізування овочів які допівають в-осени.
2. Малювання дерев, з яких падає лист; табуни птахів, що летять у вирій.
3. Малювання, видіплювання й вирізування знаряддя праці селянина в-осени на городі, садку й на полі.
4. Майстрування саночок і ковзанів.
5. Спільна праця на тему: „Діти на саночках спускаються з гори“.
6. Готують прикраси до ялинки.
7. Драматизація казки: „У гостях у діда Мороза“.

II.

1. Зліпити й зробити хатні речі та зробити обстанову до оповідання. С. Васильченка „В сім'ї“, згідно з малюнком.
2. Діти пишуть лист до мами або тата.
3. Виліплюють „Невелику сімечку“.
4. Завдання: що ви можете зробити для маленького братика або сестрички (Сестра й Брат)?
5. Драматизація казки „Телесик“.
6. Драматизація віршу Т. Шевченка „Діти“.

III.

1. Малювання, видіплювання й вирізування свійських тварин (хазяйство).
2. Як зробити воза.
3. Будування стайні.
4. Драматизація віршу „Чижикове весілля“.
5. Драматизація казки „Котик і півник“.
6. Видіплювання птахів та їхніх яєчок, фарбування їх під справжній колір яєчок.
7. Складання колекції яєчок різних птахів.

IV

1. Драматизація: „Ворона й рак“, „Журавель і Чапля“, „Коржик“, „Скривджений вовк“, „Коза-дереза“, „Кіт Коцький“.

Виготовлення до них потрібних річей.

2. Малювання, виліплювання й вирізування звірів.

3. Досліди з перетворенням пуголовка.

4. Досліди з перетворенням ляльки в метелика.

5. Малювання, виліплювання й вирізування риб, відомих дітям.

6. Улаштування акваріуму для риб.

7. Колекції комах і метеликів.

V.

1. Драматизація казки „Лисичка та Якілко“.

2. Спільна праця всім класом: на великому аркуші картону або ошці (дикт) діти роблять ліс з звірями в ньому; лисичка з якілком на передньому коні.

VI.

1. Зробити знаряддя праці в садку й городі.

2. Спільна праця:

в садку літом—дерева з овочами, стежки, курінь, вулики, дід—пасішник.

3. Малювання й виліплювання з екскурсіями в ліс, поле, луки, на річку.

4. Весняні гри й танки.

5. Виліплювання овочів.

6. Інсценізація віршу Т. Шевченка „Весняний вечір“ на три одміни.

7. Діалог оповідання „Маленький городянин на селі“.

З М І С Т.

I. Осінь. Зіма.

	Стор.		Стор.
В-осени	3	З гриндажолками	8
Осінь	3	На ковзанях	9
Під осінь. <i>Є. Гребінка</i>	4	Ялина	10
Вирій	5	Весілля в Мороза	10
Хиари. <i>М. Кононенко</i>	5	Добра дівчина	12
Праці селянина в-осени	6	Зімова пісенька. <i>Л. Глібов</i>	12
Осінній день	7	У гостях у діда Мороза	13
Зіма. <i>Д. Б.</i>	7	Зімою	15
Сніг	7	На селі зимою	15
Перший сніг. <i>Неводюський</i>	8	Ялинка	16

II. В хаті. Сім'я.

	Стор.		Стор.
В сім'ї. <i>С. Васильченко</i>	18	Малечий поміщик	23
Щаслива сторона	19	Сестричка й братик	23
Мати. <i>Т. Шевченко</i>	19	Невеличка сім'я	24
Матері свої діти найкращі	20	У тата на колінах	25
Мама	20	Обід	26
Лист до мамі	20	Слуханий синок	27
Пісня сироти	21	Телесик	27
Коліскова пісня. <i>Я. Щоголів</i>	21	Матусине слово	31
Хворий Демко	22	Сирота на чужині	33

III. Навколо хати.

	Стор.		Стор.
Про що німь думає	34	Вівця	41
Що кому	35	Пастка	41
Соння яблука трусить	36	Солом'яний бичок	43
Цап та вівця	37	Сільки літер у гранаті	47
Хазяйство	38	Сільські спілуні птахи	49

	Стор.		Стор.
Котик та півник	49	Горобець та ластівки	59
Дев'ятеро. <i>І. Конусюк</i>	53	Ластівка	59
Чиж та голуб. <i>Л. Глібов</i>	55	Вчений птах	60
Чижикове весілля. <i>В. Олександров</i> . 56			

IV. В селі й за селом.

	Стор.		Стор.
Налетіли гуси	61	Скривджений вовк. <i>В. Грінченко</i> . 77	
Де-ж-то був селесень?	61	Коза-дереза	76
Качечка з качатами	61	Вовк і коза	79
Галка та голуб	62	Вовк та лисиця	79
Ворона та рак	63	Кіт Коцький	80
Лебідка	63	Ведмідь і злодій	83
Жайворонок	64	Рибка та біб	83
Діти й гнізечко	64	Рибалка	84
Кирик та пташки	65	Голова та хвіст гадючі	85
Журавлі та бузько	66	Жабенята	85
Скороговірка	66	Казка про комаху. <i>Д. Мамін-Сибірак</i> . 87	
Журавель та чапля	66	Метелик	90
Чайка	69	Дивне перетворення	90
Відна лисиця	69	Метелик і гусениця	92
Лисиця й глечик	69	Кожар і овід	92
Лисиця та журавль	70	Пісенька	93
Коржик	70	Метелик і капуста	93
Лисиця	72	Хоробрий коник	94
Як вовки свиню нашу взяли . . . 73			

V. Товариство й приятелювання.

	Стор.		Стор.
Приятелі	96	Що було, й що мусять бути . . . 106	
Дві миші. <i>І. Манжура</i>	97	Єдиність трудящих	106
Два товариші	98	Жалібний марш	107
Лисичка, звірі та якілки	103		

VI. Природа в казках, оповіданнях, байках і віршах.

	Стор.		Стор.
Весна. <i>Т. Шевченко</i>	108	Косарі	115
Весна йде. <i>М. Вовчок</i>	108	Літом. <i>П. Мирний</i>	115
Весна. <i>Є. Гребінка</i>	109	Вишеньки. <i>Л. Українка</i>	115
Веснянка. <i>Л. Глібов</i>	110	Маленький городянин на селі . . 118	
Весняна праця	110	Косовиця	120
Теплий ранок. <i>Я. Щоголів</i>	112	Веселі танки. <i>О. Білаусенко</i> . . . 121	
Тепло. <i>М. Кожаров</i>	112	Череда. <i>М. Чернявський</i>	122
Весняний вечір. <i>Т. Шевченко</i> . . 114		Весняна пісня. <i>В. Самійленко</i> . . 123	
Літо	115		

Видання Київського Краєвого Відділу Державного Видавництва.

1. Богданов. Наука про суспільну свідомість.
2. " Політ. економія.
3. Бухарін і Преображенський. Азбука комунізму.
4. Каутський. Экономическое учение К. Маркса (на рус. язика).
5. Каутський. Сборник статей (на рус. яз.).
6. Вопросы экономическ. политики (на рус. яз.).
7. Исторический материализм Сборник (на рус. яз.).
8. Чернышев. Памятная книжка марксиста.
9. Троцкий. Туди й назад.
10. Стеклов. Степан Халтурин.
11. Пашлов. Пролетарська боротьба в Росії.
12. Мажеров. Из истории революционной борьбы на Украине (на рус. яз.).
13. Шевченко. Кобзарь.
14. " Революційні поезії.
15. Уельс. Війна світів.
16. Мандюбинський. Повне зібрання творів т. I.
17. Тімірязєв. Рослина й сонячна енергія.
18. Збірник секції мистецтв Н-вого Т-ва.
19. Ботаничний журнал Н-вого Т-ва.
20. Поєродичий " "
21. Медичний збірник " "
22. Вагнер. Природознавство ч. I.
23. " " ч. II.
24. " " ч. III.
25. Дорошківч. Українська література в школі. Методика.
26. Дорошківч. Українська література. Підручник.
27. Дорошківч. Українське письменство. 20—40 р. в укр. л. ч. I та II.
28. Пашта. Життя рослин.
29. Андрєс. Про найдавніші часи людської культури.
30. Лебедиків. Лічба й міра ч. I. Арифметика.
31. " Лічба й міра ч. II.
32. " Алгебра ч. I.
33. Бернашевський. Живий рахунок ч. III.
34. Чепіга. Задачник ч. I.
35. " " ч. II.
36. " " ч. III.
37. Татаренко. Сонечко. Букварь.
38. Мурило О. Початкова граматики.
39. Чепіга. Веселка. Букварь.
40. " Веселка. Читанка I.
41. Містязовський. Нариси географії України.
42. Іванов. Географія поза-європейських країн.
43. Віккер. Підручник стародавньої історії.
44. " історії середніх віків.
45. Голоскович. Правописний словничок.
46. Білоусенко. Вінок. ч. I.
47. " " ч. II.
48. Глезер и Пецольд. Учебник немецкого языка с русским переводом.
49. Глезер і Пецольд. Підручник німецької мови з українським перекладом.
50. Григорєвич Хліборобський реманент.
51. Теримченко. Курс хліборобства ч. I.
52. " " ч. III.
53. Баранов. Початкова Фізика.
54. Щербина. Садівництво, плодове та ягідне. Загальний підручник садівництва з великим справочним відділом.
55. Теримченко. Треба боротися з посухою.
56. " Овес.
57. " Пророслі рослини.
58. Михайлюк. Товчале масло.
59. Капито-ка. Нар. казка.
60. Перша в'язочка бубликів. Сбірн. казок.
61. Солон'яний бичок.
62. Лисичка-сестричка та вовк-панібрат. Нар. казка.
63. Цап та баран. Нар. казка.

НОТИ.

1. Революційні пісні. Збірник.
2. Верінівський. Десять народніх пісень.
3. " На майдані.
4. Стеценко. Заповіт.
5. Степовий. Десять народніх пісень. I десяток.
6. " II десяток.
7. " III десяток.
8. " IV десяток.
9. " Ой на горі ромен цвіте.
10. " Зацвіла в долині.
11. " Сонце заходить.
12. Блаженфельд. Три тоягичних уривки.
13. Козницький. Десять пісень на слова ріжн. авторів.

ДРУНУЮТЬСЯ:

1. Баєр. История социализма и соц. борьбы (на рус. яз.).
2. Королєнко Зібрання творів. Т. т. I, II, III, IV, V й VI.
3. Мандюбинський. Повне зібрання творів. Т. т. II, III, IV й V.
4. Лебедиків. Алгебра ч. II.
5. " Збірник алгебричн. задач.
6. " Лічба й міра. Арифметика ч. III.
7. Остриб. Наочна геометрія.
8. " Задачник по наочн. геометрії.

НОТИ.

1. Штейнберг. Торжественная кантата. Скрипичний концерт.
2. Штейман. Траурний марш.

Торгова Контора—Миколаєвська 2.

Центральний склад видань: Київ, Прорізна 2.

Книгарні в

№ 1—Хрещатик, 29.

№ 2—Хрещатик, 32.

3,84 (1986)

b
1
5687

n 5687